

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

60. koosolek.

20. mail 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.
2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
4. Riiklike põllumajanduslike laenu liitmise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse § 11¹ tühistamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
5. Eesti-Ungari lepitus- ja vahekohtulepingu kinnitamise seadus — I lugemisel.
6. Tulumaksu vähendamise seadus — I lugemisel.
7. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — I lugemisel.
8. Välisteenistuse seadus — II lugemisel.
9. Laevade kokkupõrgete seadus — II lugemisel.
10. Laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seadus — II lugemisel.
11. Tolliseadustiku §§ 90, 92—94 muutmise seadus — II lugemisel.
12. Maanteede seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.

Kohtu- ja siseminister **A. Anderson**: Teen ettepaneku, tänasest päevakorrast välja jätta 8. punkt — isikutõestamise ja liikumise seadus — II lugemisel.

Nimelt seepärast, et mõningate küsimuste üle käesolevas seaduses on hädatarvilik mõtteid vahetada. Seda on võimalik teha homse päeva jooksul, nii et see seaduseelnõu võib Riigikogu neljapäevase koosoleku päevakorda tulla. Täna oleks selle seaduseelnõu arutamine veidi raskendatud ja takistaks eelnõu korralikku arutamist.

Sekretäri teise abi **O. Gustavson**'i ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — riiklike põllumajanduslike laenu liitmise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse § 11¹ tühistamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek;

me seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek; Kohtu- ja siseministri ettepanekul jäetakse päevakorrast välja 8. punkt.

2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud 20. mail 1930 Karl Pajos põllumeeste kogude Virumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töist on osa võtma kutsutud August Leps.

3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis: 1. kaitseliidu pensioniseaduse rahaasjanduse ja riigikaitse komisjoni;

2. väljaspool linnu ja aleveid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

3. jahiseaduse maakomisjoni, juriidilise külje suhtes seisukoha võtmiseks üldkomisjoni.

4. Riiklike põllumajanduslike laenu liitmise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse § 11¹ tühistamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

J. Voiman'i (stp) ettepanekul antakse seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni.

5. Eesti-Ungari lepitus- ja vahekohtulepingu kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Rei** puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees **J. Klement**.

Aruandja **J. Klement**: Eesti-Ungari lepitus- ja vahekohtuleping vastab teistele säärastele lepingutele, mis Riigikogu poolt ratifitseeritud. Lähemad seletused leiavad Riigikogu liikmed seletuskirjas.

Üldkomisjon on käesoleva eelnõu läbi vaadanud, samuti ka väliskomisjon. Mõlemad komisjonid on lepingu kinnitamise seaduseelnõu heaks kiitnud. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

6. Tulumaksu vähendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris: Austatud Riigikogu liikmed! Maksusumaksvaté kodanikkude seas on siiaaani nurinat tekitanud tulumaksu tariifi kõrgus, eriti on nurisetud maksu progressiooni vahelokordade seisukohalt.

Kui arvesse võtta Lääne-Euroopa tulumaksu norme, vaadeldes nende elatismiinimumi, siis näeme, et meil on maks kõrgem, kui Lääne-Euroopa riikides. Peale tulumaksu peab maksma meie kodanik veel teisi makse suuremal määral. Majanduseministeerium on leidnud võimalikuks tulumaksu määra alandada kõigile esialgu 10% võrra. Selge on, et see 10%-line alandus ei tee veel neid vahelokordi õigeks ega korralda lõplikult seda põhimõtet, kuid ta siiski — kuni uue maksuseaduse väljatöötamiseni — annab võimaluse kodanikkudele esialgu vastu tulla. Seda vastutulekut katvateb valitsus katta obligatsioonimaksust sissetulevate summadega.

Teatavasti teeb meil raskusi, eeskätt maa tulumaksusumaksjatele, talupidajate tulumaksu suurenemine isikliku töö eest ehk nõndanimetatud „kaasatöötamise maks“ tulumaksu juures. See küsimus on Majanduseministeeriumis kaalumisele võetud selle tulumaksu erilise suurenemise kaotamise suhtes. Kõigil neil motiividel on rahaasjanduse komisjon ühinenud valitsuse poolt esitatud seaduseelnõuga täiel määral. Sellepärast panen ette,

käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Praegusel valitsusel, eriti Majanduseministril, näib üheks ülesandeks olema maksustamise alal makse ikka enam ja enam laduda kehvemate kihtide õlgadele. Selles sihis järgneb üks samm teisele. Tolle tõsteti, riide- ja nahatolle, sellele järgnesid teised tollid, puuviljatollid. Riigikogu on praegu terve rida maksude suurenendamise seaduseelnõusid, muu seas leiame seal tulesüütajate, — nende all ei tule mõista neid, kes talusid põlema panevad, vaid neid väikesi aparate, — maksustamise seadise. Valitsusest on läbi juba teravilja hinna tõstmise seadus, mida kavatakse sel teel teha, et sisse seatakse sundost ühest küljest, teisest küljest aga hinna alammäärad määratakse kindlaks. Peale selle on valitsus kutsunud endale eksperdiks ühe välismaalase ja sellele ette kandnud oma kavad, mida tema ametnikud ja ministeeriumi juht ise välja töötanud, et selle

välismaalasest eksperdi arvamisi ära kuulata selleks, et siis teda kui autoriteeti kasutada. Ja seal meie leiame ka muu seas soola ja suhkru ja teiste esimesejärgu tarbeainete maksustamist, mille kallal praegu Majanduseministeerium ettevalmistusetööd teeb.

Nii siis, kust meie aga vaatame, nii uksest kui aknast, igalt poolt valgub uusi maksustamise seaduseelnõusid. Kaudseid makse tõstetakse, neid makse, mis kõige rängemini tabavad meie kehvemaid inimesi, neid suurendatakse, esimesejärgu tarbeasjad ja tarbeained pannakse järjest ikka suurema ja suurema maksu alla. Rahva maksukoorem kasvab, seejuures ostujõud väheneb, kuna sissetulekud ja palgad, töötasu, ei suurene.

Samal ajal, kus valitsus nii teotseb, on ta esitanud ühe maksualandamise seaduseelnõu.

Samasuguse pealkirja all umbes esitas ka eelmine valitsus seaduseelnõu. Kui meie seda seadust loeme, mis esitatud eelmise valitsuse poolt, siis näeme, et eelmise valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu ja praeguse seaduseelnõu vahel on samasugune vahe, kui taeva ja maa vahel. Eelmise valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus oli ette nähtud, kui palgatulud teevad välja üle 50%, siis arvatakse palgatuludest maha, kuid mitte üle 600 krooni. Eelmise valitsuse poolt oli esitatud seaduseelnõu, mis ette nägi mahaarvamisi palgatulude tulumaksust, nüüd on aga esitatud seaduseelnõu, kus kõigi tulumaksu vähendatakse 10% võrra, olgu see siis palgatulu või mõni teine tulu. Meie tulumaks on progressiivne. Kui 10% maha arvame, siis rikume progressiooni, see on selge. Vaatame, kuidas mõjub see mahaarvamine väikesematele palgasaajatele. Väikesemate palgasaajate juures on see mahaarvamine niivõrt väike, et nemad sellest kergendust ei tunne. Ütleme, et keegi maksab 500 senti tulumaksu, millest tuleb 10% maha arvata, see on 50 senti. 500.000 senti tulumaksult arvatakse maha 50.000 senti. Tekib küsimine, kas on õigustatud suurelt tuludelt üldse tulumaksu vähendamine. Minu isiklik arvamine on, et suurtelt tuludelt ei ole põhjust tulumaksu vähendada sel ajal, kus esimese järgu tarbeained on kõrgelt maksustatud. See seaduseelnõu toob kergendusi ainult neile, kellel on suurem tulu, ja mida väikesem inimese tulu, seda väikesem seaduse mõju. On ju selge, kes vähe saab, sellel on raskem elada, ja kes rohkem saab, sellel on kergem, kuna aga väikesemate juures see mahaarvamine ei tee kuigipalju välja. Selles mõt-

tes on see eelnõu ebaõiglane. Kui ette võetakse mahaarvamine, siis tuleks seda liigitada, kui vähegi õigust tahame jalule seada. Tuleb neilt, kes vähem tulu saavad, suurem protsent maha arvata, ja vastava ettepanekuga esineva II lugemisel seaduse parandamisel. Neil, kel suurem tulu, peaks mahaarvamise protsent väikesem olema, kuna neil, kel väike tulu, peaks mahaarvamise protsent suurem olema, mis aitaks mahaarvamise asetada õiglasemale pinnale.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

7. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja J. F u k s.

Üldkomisjoni kaasaruandja M. P u n g.

Aruandja J. F u k s : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus on loomulikult järguks Tööstuslike koolide seadusele. Käesoleva seaduseelnõu tarvidust rõhutavad eriti tööstuseringkonnad, kuna selle külje korraldamisel, õpilaste pidamisel tööstuseettevõtetes üldse ja õpilaste pidamisel lepingu alusele üle minnakse, millise näeb ette käesolev seaduseelnõu. Ühtlasi oleks pärast meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse maksmahakkamist rohkem tagajärge erimääruste täitmisel, milliseid Vabariigi Valitsus võib anda Tööstuslike koolide seaduse § 40. põhjal kooliskäimise ja tööaja kestuse kohta, samuti ka kooliskäimisest vabastamise aja ja töötamise viisi kohta eratööstuseettevõtetes. Neil motiividel esitas Vabariigi Valitsus III Riigikogule meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse.

See seadus arutati III Riigikogu ajal läbi sotsiaal-, hariduse- ja üldkomisjoni mõlemate asjasthuvitatud poolte osavõtul. Komisjonides läbiarutatud seaduseelnõu esitati haridusekomisjoni poolt III Riigikogule vastuvõtmiseks. III Riigikogu lõpetas aga enne oma töö ja ei suutnud seda seaduseelnõu vastu võtta. IV Riigikogule esitas Vabariigi Valitsus uuesti selle seaduseelnõu komisjoni poolt vastuvõetud kujul ainult Vabariigi Valitsuse parandusega § 31. juures. Nimelt tööstusliku kutseoskuse nõukogu koosseis, kus endise 9 nõukogu liikme asemel Vabariigi Valitsuse ettepanekul oleks ainult 7 liiget. Esitatud seaduseelnõu oli arutusel üld- ja haridusekomisjonis. Neis komisjonides töötati seaduseelnõu läbi Vabariigi Valitsuse ja asjasthuvitatud poolte esindajate osavõtul. Üldse püüti seaduseel-

nõu nii redigeerida, et see oleks edaspidi kasulik mõlematele pooltele. Nii üld- kui ka haridusekomisjonis asuti seisukohale, mis ka seletuskirjas fikseeritud, et § 1. p. 2. mõiste alla ei kuulu põllumajanduslikud tööstused, et siin on mõeldud ainult tööstuslikud tööstused, „dobõvajashtshaja promõshlennostj“.

§ 31., kus Vabariigi Valitsuse redaktsioonis oli ette nähtud 7-liikmeline tööstusliku kutseoskuse nõukogu, võeti üldkomisjoni poolt vastu 6-liikmelisena ja sealjuures oleks kaks esindajat tööstuseettevõtete valdajate poolt ja kaks esindajat töölisorganisatsioonide poolt.

Endiste §§ 24—26 asemele võeti juurde § 23. p. 3. Nimelt jäeti ära loetlemine, mil põhjusel mõlemad pooled võivad lõpetada lepinguvahekordi, ja § 23. p. 3. redigeeriti järgmiselt: kui töökuseamet tunnistab mõjuvaks põhjuseks asjaolu, millega üks pooltest põhjendab õppelepingu lõpetamise vajadust.

Haridusekomisjonis võeti vastu § 24 variandina. Nimelt tegi Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi esindaja ettepaneku, § 24. välja jätta sõnad: „võib kahjusaaja kohtu teel kahjutasu nõuda,“ asemele võttes: „siis on lepingut rikkunud pool kohustatud maksma teisele poolele selle nõudmisel — ettevõtte valdaja 75 krooni ja õpilane 25 krooni“.

Üldkomisjonis võeti sisse uus paragrahv, nimelt § 43: „Tööstusliku kutseoskuse nõukogu ja töökuseamet on oma sisu järgi asutused hariduse ja kutseoskuse levitamiseks ja sellepärast peaks nende kirjavaheetus, nende poolt väljaantavad ja nendele esitatavad paberid tempelmaksust vabad olema.“

Teised komisjonis tehtud parandused on vähem tähtsad. Haridusekomisjonis, kes suuremalt osalt ühines üldkomisjoni ettepanekutega, suuri vaidlusi ette ei tulnud.

Haridusekomisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. M a r t n a (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma leian, et selle seaduse põhjendamine niihästi seletuskirjas kui ka aruandja suu läbi mõndagi soovida jätab. Kui seda seaduseelnõu üldiselt iseloomustada, siis tuleb see meelde neid paranduse soove ja kaebusi, mis meil käsitöömeistrite ja ettevõtjate poolt juba aastakümneid avaldatud. Meie käsitöömeistrid, väikesed ettevõtjad kurdavad taga neid aegu, kus tsunfti kaitse maksmas oli, kus nõndanimeetatud tööstusevabadust veel ei olnud, see

on käsitöövabadust, see on aegu, kus ainult nõndanimetatud meistrid tööd vastu võtta ja teha võisid ja kellel siis ka vägi ja võim oli teisi, kes tsunftimeistrid ja tsunfti liikmed ei olnud, tööd tegemast takistada. Käsitöövabadus või tööstusevabadus on siin tõlgitud Saksa keeles „Gewerbe-Freiheit“, aga „Gewerbe“ ei ole tööstuseks tõlgituna õige tõlkimine, õigem nimetus oleks käsitöö, aga me võime seda ju ka tööstuseks nimetada, aga siis tuleb meil puudus seejuures, kui tahame kohast nimetust leida sellele, mida meil ju ka tööstuseks nimetatakse, see on Industrie. Ka käesolevas seaduses seda vahet ei tehta, kõneldakse tööstusest, aga mõeldakse käsitööd. Sest ei ole ju ükskõik, kas ma pean mõistma tööstuseõpilase all käsitööõpilast või tööstuseõpilast! (K. Baars, tõer: Tuleb seadus läbi lugeda. — M. Juhkam, tõer: Mõlemad koos!) Härra Baars, selle ilusa õpetuse oleksite võinud küll enesele jätta. Ma arvan, et Teie peaksite aru saama, et kui ma sellest räägin, siis olen ka seaduse läbi lugenud. Ma arvan, Teie olete ju ka mingi käsitöömeistri poeg ja Teie kuulsite viimasel koosolekul avalikult, et mina olen maalimeister ja kui ma meister olen, siis arvan, et ma neist asjadest ka natuke tean. Selle teadmise seisukohast ma kõnelengi.

Kui me kõneleme tööstuseõpilasest, siis põhjust selliseks arvamiseks annab meile kogu § 1. oma 1., 2., 3. ja 4-da lõikega. Neis lõigetes on kõik töötegemise harud loetletud, niihästi suured laevaehituse vabrikud, mis meil seisavad, kui ka suured puuvilla ketramise ja kudumise vabrikud. Need kõik kuuluvad siia, aga ei ole ometi ükskõik, kas meie kõneleme siitsivabriku ja metallivabriku tööppijatest, või kõneleme väikese käsitöölise õpilasest. See seadus meile tarviliku vahetegemist ei võimalda, seepärast on see juba suur puudus. Kui me kõneleme ja tahame kõnelda tööstuseõpilasest, siis peame need võtma, kes tööpooldest tööstuses, s. o. vabrikutes õpivad. Seal õpivad ka noored tütarlapsed, kes kangrutelgede ehk kangaspuude ja ketramisvärtnate juurde tööle lähevad, õpivad ka need, kes suurde metallitöö vabrikusse astuvad. Aga meie ei saa ometi mainitud õpilasi ühesuguselt võtta, nagu siin seaduses on määratud, et õppeaeg võib kuni neli aastat kesta. Kui me selle mõõdupuu tahame läbi viia, et näit. siitsivabriku kudumise ja ketramise õpilased peaksid neli aastat õppima, siis näeme otsekohe, ja ka Teil, härra Baars, peaks see selge olema, et niisugune arusaamine siin paika ei pea, vaid siin tuleb vahet teha.

Ka need, kes põlevkivikaevandusse lähevad, peavad teatava aja õpilastena töötama. Aga 4 aasta pärast on nad võibolla juba lõplikult ära vaevatud, ja nende tervis on juba lõpul. Et selles suunas tarvilik vahetegemine, eraldamine, puudub, selle vastu ei saa keegi vaielda, ja kui me tahame seaduse maksma panna, siis tahame seda ometi selles mõttes teha, et see seadus käsitöö ja tööstuse olusid peaks parandama! Minule näib seepärast, et meie õigest, üldisest parandamise seisukohast välja ei ole läinud, vaid oleme läinud kitsast tsunfti seisukohast välja. Oleme tahtnud asja nõnda korraldada, et käsitöölistel noortest tööjõududest puudust ei tuleks. Kui vaatleme käsitöö ja tööstuse arenemist pärast käsitöö vabastamist, siis peaksime ometi tunnistama, et meie mõningate kitsendavate paragrahvidega ja määrustega seda seisukorda tagasi tuua ei suuda, mida mõned kitsarinnalised endiste aegade harrastajad heaks peavad; ja kui meie seda tahaksime — minu arvates ei tohiks me seda tahta — mis valitses sel ajal, kui käsitöövabadus alles saamata oli. Kui me tõsiselt sellele asjale vaatame, siis peab ka see meelde tulema, et käsitöö praegusel kujul niisuguses olukorras ei ole ega liigu, kus seda tsunfti määrustega ja korraldustega piirates tõsta võiks. Meie leiame eelolevatest paragrahvidest ja loeme, et õpilane peab kirjaliku lepingu tegema. Väga hea. Lepingutegija, peapool, peab õppinud meister olema. Kes seda ei ole, see niisugust lepingut teha ei või. Küsime, kas siis käsitöövabaduse ajal on võimalik, et meie keelame inimesi käsitöö alal tööd tegemast, kes meister ei ole? Missuguse seadusega saame missugusele ettevõtjale töötegemise keelata, nagu ka seda, et ta endale noort töölist appi ei võta ja teda ühel või teisel viisil oma kasuks ei tarvita, isegi õpilase nime all?

Me ei saa seda keelata! Ja kui me kindlad oleme, et selle ärakeelamine võimata, siis on iga seaduslikule alusele seatud katse asjatu ja koguni kahjulik, sest et see seaduse autoriteeti ainult nõrgendada võib. Kui me vaatame, kuidas meie väikesed ettevõtjad töötavad, siis näeme, et käsitöö sipleb niioelda võistluse krampides. Me teame, et niihästi tööandja kui ka käsitöeline on huvitatud odavast töötegemisest ja töösaamisest. (M. Juhkam, tõer: Ja ka vahel ära rikkuda.) Väga õige, aga see rikkumise hädadoht ei ole nii suur, kui Teie seda arvate. (M. Juhkam, tõer: Komisjonis räägiti sellest.) Räägiti väga palju, ja mida rohkem seal neid käsitöömeistreid oli, seda rohkem kuulsite sellest. Töö ära-

rikkumine ei ole minu teades nii hädaohtlik, ja meistriks-olemine ja meistriksam ning õpilase leping ei kaitse rikkumise eest nõnda, nagu arvatakse. (M. J u h k a m, tõer: Teatava kaitse annab.) Teatava kaitse, aga mitte absoluutse kaitse. (K. B a a r s'i, tõer vahelhüüe.) Ma ei tea, mis Teie mõtlesite, mina räägin sellest, mis tõepoolest olemas on.

Võtame inimese, kes kuidagi õppinud tööd tegema, ja talle pakutakse töö majaomaniku poolt, kes soovib oma tööd odavalt teha lasta — sellepärast ta tsunftimeistri juurde ei lähe, kuna ta soovib odavasti läbi saada ning eeldab mingil põhjusel, et nõndanimetatud „suurmeister“ on kallid. See odav ettevõtja võtab abiks teise inimese, kes ka peab „odav“ olema. Ütleme need 2—3 inimest rikuivad tõepoolest töö ära, aga meil ei ole vahendit selle takistuseks, sest kui majaomanik soovib tööd teha lasta neid odavaid inimesi, siis ei saa seaduseandja selleks takistust teha. (K. B a a r s, tõer: Kui ta töö laseb teha, siis peab ta ka rahul olema.) Iseenesest mõista, et ta siis ka rahul on! Kas Teie arvate, et see majaomanik igakord töodes targem on, kui õppimata meister? Ta on veel rumalam! Teie tahate, et meie peame seaduseandlusega kindlustama, et töötellijad petetud ei saaks, ja kogu aparaat hästi liiguks, siis peame aga minema tagasi tsunftikorralduste juurde! Ja ma olen kindel, et tsunftikorralduste juures see asi ka kõige paremas korras ei ole. Ma võin teile asju jutustada, mis teile seda võivad pildistada. Võiksin teile Tartust suured töökojad nimetada, kes paarikümne inimesega tööd tegid, ja kui teie vaatate, kuidas seal tööd tehti, missuguse stiiliga ja missuguse töö tundmisega, siis peaks igaüks ütleva, et seal tarvilikku töö tundmist ei olnud. Ehk vaatame praegu tubade sisseadete, näiteks kappide j. n. e. ilustusi, siis tuleb niisugune tunne, et oma seinte vahel küll sääraseid ilustusi näha ei tahaks. Mis aitab see siis, et siin on tegemist tsunftimeistri tööga? (M. J u h k a m i, tõer vahelhüüe.) Ma ei karda seda. Kui tohin vahemärkuse teha siis ütlen, et see on sarnane kohvikeetmise õpetusele: võta kohvi oad, kõrveta neid, kalla kuuma vett peale, lase paks põhja langeda, kalla tassi, lisa koor peale — ja kohv on valmis, ning hea, kui ei olda liiaks kokkuhoidlik nimelt kohviubadega ja koorega! Nõnda on sagedasti ka töödega, kui ei ole tegemist stiili asjadega ja käsitöö kunstiküsimustega. Materjali kasutamise õpib ka see tööline, kes alles 2—3 nädalat tööd teinud,

ma ütlen seda: cum crano salis. Ma toon näite 1908. aastast, kui ma pagulasena Bernis elasin, sain seal nimelt tuttavaks Tartu pagulasega Vladimir Dessler'iga, kes oli elukutselt proviisor ning töötanud assistendina Tartu ülikooli farmatseutilise instituudi juures 3 aastat. Mis ta pidi tegema? Pealegi naine ja laps ühes! Tal oli tarvilik noos kuraasi, ta läks otsis endale tööd, nimelt maalermeisteri juures. Aga laupäevaõhtul tuli ikka nii ette, et lasti jälle lahti. Nädala pärast lasti jälle lahti. Aga igakord, kui ta oli jälle lahti saanud, ta ütles, et nüüd olen jällegi targem, kui mineval laupäeval. Minuga kõneledes, kui teda õpetada võisin, õpetasin ka teda. Aga kui ta oli enne nii sagedasti lahti saanud, ei saanud ta viimaks enam mitte lahti. (K. P ä t s, põl: Jäi kinni!) Ei jäänud kinni, vaid oskas suve lõpul tööd teha. (M. J u h k a m, tõer: Aga viie mehe majad solkis ära.) Ei solkinud maju, vaid veidi materjali raiskas. Aga Teie lubate, et ma selle lõpu ka räägin, mis väga huvitav. Nimelt ta tahtis apteeki tööle minna, sest see oli tema õpitud elukutse, aga tal ei olnud vastavat tunnistust. Tal oli aga Zürichis linnavalitsuses sidemeid, ja sealt pöörati küsimisega Tartu farmatseutilise instituudi poole, et kas ei oleks võimalik Dessler'ile säärast tunnistust saada. Professor, kelle nimi oli Schindelmeiser, kirjutas: Mul on au järgmist vastata, et mina ei või ametlikult tunnistada, et Vladimir Dessler proviisorina 3 aastat keiserliku Jurjevi ülikooli farmatseutilises instituudis assistendina tegev oli, ja et tema tööga rahul oldi, nõndasama ei või mina ka seda dokumenti siit ära saata, mis Dessler'i proviisori-eksami üle siin olemas. Edasi — professor Schindelmeiseri allkiri ja tempel, mis tõendas, et vastus Tartust tuli ja kõigiti usutav oli. Zürichis linnavalitsus leidis, et rohkem ei olegi vaja. Vladimir Dessler'ile anti tunnistus välja, et ta on õppinud apteeker, ja ta sai Munsterlingi apteeki koha. Ta oli ka Saksa keele ära õppinud ja võis nüüd seda tööd teha.

Iseasi oli, et Vladimir Dessler maalritöö ära õppis ilma tsunftireegliteta, ja nimelt lühikese ajaga, ühe suve jooksul. Aga Dessler oli haritud inimene ja võis seepärast rutemini õppida. Teisi selliseid näiteid on minul küllalt, milliste varal ametiõppimist sellisest vaatevinklist võiks selgitada, kuid ma ei hakka neid ette tooma.

Nii on lugu käsitöö õppimisega. Kui intelligent inimene õppima läheb, siis võib ta selle töö kahtlemata võrdlemisi lühikese ajaga nõnda kaugelt ära õppida, et ta

võib kasuga tööd teha, ilma et ta juba „kõike oskaks“. Aga meie teame, et kõik nõnda intelligent inimesed ei või olla, kes õppima lähevad. Lähevad õppima noored poisikesed, ilma korraliku kooliharidusega, ja loomulik, et neil kauem aega õppimiseks läheb, neist ei saa nii ruttu täielikud meistrid, kangrud ja ketrusepoolidel töötajad. Kui aga üks tubli noor tööline oma alal mõned kuud tööd teeb, siis võib ta käsitöö lihtsama osa juba korralikult ära õppida ja vilunud töölisenäa tööd teha. (Keskelt: Aga metallitööstuses ei saa.) Kui metallivabrikuid tähele paneme, siis näeme, et seal töölistele eksame ei tehta, ja ei ole ka teada, et vabriku direktorid end meistriks registreerida laseksid. Kui tuleb vabrikusse uus tööline, ja asub oma tööpingi juurde, siis võib juba esimesel silmapilgul öelda, kas ta oskab tööd teha või mitte. Paari nädala pärast antakse talle siis vastav atestaat, muidugi mitte paberi, vaid palga näol. Alguses ei saa ta muidugi seda palka, nagu täieoskusega tööline, vaid kui keskmise oskusega inimene ilma õppepatendita. Sest palgamääramisel on veel palju muud mõjumas.

Lugedes § 1. leiame: „Käesoleva seaduse ulatusse kuuluvad meistrid, õppinud töölised ja tööstuseõpilased alamalloetletud tööstuseettevõtetes.“ Järgnevad igasugused tööstuseettevõtted, välja jäetud on ainult põllumajandus. Kuid sellest paragrahvist on välja jäetud terve kategooria ja nimelt see, keda nimetatakse noorteks töölisteks. Need on noored töölised, keda tööle võetakse teatava otstarbega. Noor tööline on paindum, ta ei suuda suurt palka välja tingida, ja ta on kasulik ettevõtjale. Neid ei ole aga seaduses nimetatud, kuna aga just need ongi tööstuse õpilased!

Edasi minnes peab küsima, mis teeb riigivõim selleks, et tööliste tööoskust tõsta, et kasulikke tööd edendada, ja kuidas teotseb ta, et ettevõtja ning õpilase suunas erapooletu olla? Suure puudusena pean siin tähendama, et terves seaduses koolist sõnagi juttu ei ole. On küll öeldud § 15 p. 9: „Päevade arv, mis õpilasele antakse iga aasta kestel oma tarviduste täitmiseks, peale pühapäevade, pühade, ja kooliskäimise aja,“ j. n. e. (Aruandja J. Fuks: 9 tundi nädalas.) Seda ma ei ole leidnud. Missuguses paragrahvist see on? (Aruandja J. Fuks: Hariduseministeeriumi määrustes.) See võib olla, et niisugune määrus mõeldud on, aga, lugupeetud aruandja, öelge, missugune kool meil on, kuhu niisugune õpilane 9 tunniks nädalas saadetakse? Enne peab niisugune kool olema,

kuhu hariduseminister õpilase oma määrusga 9 tunniks nädalas saadab! Minu teada Eestis niisugust kooli veel ei ole, või on härra hariduseministril niisugune kool teada? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Tööstuseõpilaste kool.) Tööstuseõpilaste kool on niisugune, kus õpilased käivad, kes ennelõunat tööd teevad ja pärast lõunat käivad. (O. Kask, tõer: Tööstuseõpilaste koolis käivadki õhtul tundides.) Kui Teie seda ütlete, siis peab see nõnda olema, aga siis oleks see kool ometigi pidanud seaduses nimetatud olema! Ma tean, et sel ajal, kui mina noor olin, oli pühapäevakool. (J. Fuks, as: See oli ammu.) Jah, see oli ammu, aga siiski minu eluajal. Oli pühapäevakool, ja sealjuures oli niisugune kitsendus, et sinna ainult tsunftimeistrite õpilasi lasti, ja seepärast oli selle kooli mõju ja tagajärg väga piiratud. Esiteks seepärast, et ta ainult tsunftimeistrite õpilasi vastu võttis, ja teiseks, et iga õige tsunftimeister nõudis, et tema õpilane pidi pühapäeval 10—12 kirikusse minema, ja pidi hommikul kella 4—5, õhtul kella 7—8 tööd tegema ja alles pühapäeval pärast kirikuskäimist, siis võis ka kooli minna. Et sellel koolil suuri tagajärgi oleks olnud, seda ei tahaks tunnustada. Tartus oli niisugune kool vabamalt korraldatud, seal käidi pühapäeval ja nädalas paar korda, ja selles koolis võisid käia mitte ainult tsunfti inimesed, vaid ka teised. Niisugusest koolist oli tõesti kasu.

Mis puutub tööstusekoolidesse, kus praegu õppinud töölisi ja meistreid kasvatatakse, siis pean nende kasuks niipalju ütleva, et need koolid sellepolest on palju kasulikud, kui meistrite juures õppimine, et seal ka teoreetilist õpetust antakse, ja nende koolide juhatuses on inimesed, kes tegemist teinud stiili ja materjali küsimustega. Seepärast näeme, et mööbel, mis tehtud nende õpilaste poolt, on ilusam, ja kui vaatame mõnda nurka, või päalist, nõndanimetatud „Aufsatzi“, siis näeme, et selle töö juures on olnud inimene, kes mõtles ja kes joone nõi tõmbas, mis ilusam. Endine joon oli aga niisugune, mida ei või ilusaks nimetada. (M. Juhkam, tõer: Maitse on ka arenenud. — O. Kask, tõer: 50-ne aasta jooksul.) Kahtlemata, maitse on ka arenenud, aga selles suunas on just need koolid palju kaasa aidanud. (O. Kask, tõer: Meie ei saa igal ajal tööstusekooli sisse seada, ei ole raha.) Kui meie igal nurgal niisuguse tööstusekooli käima paneksime, siis sünnitaksime — teadagi — õppinud käsitöö pro-

letariaati juurde. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Nii rikkaks meie ei lähe.) Mina tean, et teie sellele rõhku ei pane, kui keegi tööline on tööta, vaid rõhku panete alles sellele, kui inimesel on keskkool läbi, ja ta läheb ülikooli. Alles siis hakkate abinõusid otsima ja koole sulgema. (K. P ä t s, põl: Härra Martna, kes neist koolidest välja tulevad, need leiavad tööd.) Mina ei kõnele, mis praegu on, vaid sellest, kui niisuguseid koole avatakse igale nurgale, (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Nii rikkaks meie ei lähe.) siis tuleb niisugune aeg, et nad kõik enam tööd ei leia. Aga ega seegi nähe ei tohiks koolidevastast politikat õigustada! Minu arvates meie kunsttööstusekoolide lõpetajad ei leia küllalt seda tööd, mida nad spetsialistidena õppinud. (K. P ä t s, põl: Vaadake, härra Martna, seal ei ole ühtki, kes oleks tööta!) Kes oleks töötal! Paljud lähevad koolidesse joonistamise õpetajajaks, kuna nad on võtnud keraamika, skulptuuri j. n. e. oma spetsialiteediks! Sellest ei taha ma aga praegu kõnelda. Ma kõnelen sellest, et kui meie tahame, et õpilased, noored inimesed, hariduslikult edenevema peaksid, siis oleks pidanud paragrahv, ükskõik mis nime all, olema, et teatavad ametiala jätkukoolid sunduslikuks tehtaks, ja et igalpool, kus noored inimesed töötavad, neil võimalik oleks seal koolis käia. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Siis tehakse kool sunduslikuks! — K. P ä t s, põl: Jätkukoolides välismaal ei ole kõik käsitöölised. — Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Kõigile kodanikkudele!) Aga praegu mainitud ametiala sunduslikku jätkukooli veel ei ole, ja see ongi suur puudus, mida mina märgin. Ma jään ootama, et härra Hariduse- ja sotsiaalminister, või härra aruandja sellele vastab, kas peavad ka vabrikute insenerid, meistrid ja poolmeistrid meistritena registreeritud olema, ja kas peavad õpilased, noored töölised, keda poolmeistrid vabrikutes õpetavad, ka 4 aasta peale õppelepingu tegema, ja kas kõik seaduse paragrahvid on ka nende peale mõelnud? Kui see nii on, siis oleks see ülekohtune, sest sitsivabriku tööline ja vabriku kangakuduja ei tarvitse 4 aastat õppida. (K. P ä t s, põl: 4 aastat tal küll tarvis õppida ei ole. — Aruandja J. F u k s : Siin on „mitte üle 4“ aasta!) Teie teate, kuidas sellele vaadatakse, kui öeldakse, „mitte üle 4“ aasta! Siis mõeldakse ikkagi 4 ja harukorral lepatakse 3-ga. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Siis võib ka vähem olla!) Kas teie arvate, et keegi

käsitöömeister teeb midagi jumalamuidu ja maailma kasuks? Mida kaugemale õpilane jõudnud, seda kasulikum on teda meistril tarvitada. Kui ta, see tähendab meister, õpilase varem eksamile laseb, siis peab ta õpilasele sedavõrt varem ka kõrgemat palka maksma hakkama, aga seda ta ometi teha ei soovi! Seepärast on ainult vaga soov seda loota, et meister õpilase varem vabaks laseb. Nii on väga küsitav see varemalt vabaksandmise paragrahv. Meistril on võimalik öelda, ta oskab mõndagi, aga ega ta ikkagi veel õppinud töölise kaugusel ei ole. (K. P ä t s, põl vahelhüüe.) Uuemal ajal on Saksamaal suurtes vabrikutes eeskujulikud tööstuseõpetamise koolid asutatud, kus vabrikujahatused kannavad suuri kulusid selleks, et oma õpilasi sõna tõsisel mõttes põhjalikult õpetada. Nende koolidega võib nõus olla, kui nad ka poliitilist vaadet ei õpetaks. Üheltpoolt õpetavad häid töid tegema, teiselt poolt aga kasvatavad streigimurdjaid. Suurtel tööstuslikkudel maadel on streigiküsimus akuutne küsimus. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n 'i vahelhüüe.) Mitte kodarlasteks, vaid kodanlasteks, põhimõttelikkudeks kodanlasteks. Ma tean, kuidas Teie vaated selle kohta on.

Siin tehakse ka näiteks § 6. teises lõikes teatavad väljavõtted niinimetatud meistritele või õppinud töölistele. Mõnikord ei nõuta temalt meistrieksami, vaid lepatakse seega, kui ta vähemalt kolm aastat töötanud vastaval alal või juhtinud tööstuseettevõtet. Neid juhtumisi on igatahes väga palju, kus inimene on teatavat töökoda või ettevõtet juhtinud, aga väga sagedasti niisugune juhtija ei oska seda tööd ise teha. Aga ta ei vajagi seda, sest ta teab, kuidas tööd tehakse ja võtab endale inimesed, kes mainitud töid teha oskavad. Kui tohin meelde tuletada, oli Vene ajal enne maailmasõda kroonu töödel sageli sääraseid mehi, kes ise tööd ei olnud õppinud, aga küllalt niipalju seda tundsid, et võisid töid podrjatshikutena juhtida ja neid korralikult teha lasta. Ega meie sellistest juhtudest ka Eestis mööda ei pääse. Need tulevad ka meil ette, aga käesolev seadus neid ette ei näe. Ja niisugusel korral on see mees, kes ei ole meistriks registreeritud, ja tema õpillane, keda ta enesele tööle palkab ja kellele ta oskuse või kokkuleppe järgi palka maksab, need, kes käesoleva seaduse alt väljas!

Käesoleva seadusega tahetakse õpilaste ärajooksmine võimatuks teha või takistada. Mida väikesemad ja armetumad nõndanimetatud meistrid on, seda rohkem nad kur-

davad ja kaebavad selle üle, et õpilased jooksevad neilt ära, ja õppinud töölisi ei ole saada. Kui aga vaadata sellele, mis tehakse või mis tehtud, siis peab ütleva, et on inimesi küll, kes oskavad tööd teha, päris ärarikutud töid palju ei näe. Kui õpilane oma meistri juurest ära jookseb, siis, usun, seepärast, et ta seda huvipuuduse pärast ei tee, vaid teised huvid kaaluvad üle õppimise või oskuse huvid. Teame väga hästi, et noored inimesed, kui nad juba natuke tööd teinud, mõndagi teha oskavad, tulevad arvamisele, et nüüd oskavad juba kõik teha. Võtame maja värvimise, seda on võimalik 7 päeva jooksul või veel vähema ajaga ära õppida. (K. P ä t s, põl: Pintseldamine!) Kui näiteks lupja maja seinale pintsliiga panna... (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Nüüdsel ajal pritsitakse juba.) Siis on asi veel lihtsam, kui pritsi kätte anname, siis on veel vähem vaja õppida. (V a h e l h ü ü e.) Lubjaga värvimisel ei saa midagi ära rikkuda, kui tööline paksult peale paneb, jookseb värv maja seina mööda maha ja õlivärviga on lugu niisama. Seda aga püüab iga tööline ära hoida. Kui õpilane on juba mitu nädalat või ühe suve meistri juures töötanud, arvab ta, et ta juba tööd oskab, siis arvab ta enesel ka õiguse olema teise meistri juurde minna, kust ta suuremat palka saab. On ka teisi juhte, kus näiteks väikesel ettevõtjal töö on lõpul, õpilane näeb seda, näeb ka, et naabruses on rohkem tööd, küsib enese sinna ja leiab seal tööd. Igakord ühe meistri juurest teise juurde minemisel ei ole tegemist halva, vaid väga moraalse inimesega, ja on arusaadav, et inimene oma kasusid peab silmas pidama ja seda enam veel seepärast, et ega meistrid igakord õpilase huve silmas ei pea. Nagu öeldakse, igaüks iseene eest, Jumal ainult hoolitseb kõigi eest. (K. P ä t s, põl: Ega niisugused rändajadlinnud kõrgele oma ametis ei tõuse, ta võib küll pintseldada, aga et ta stiili tunneks, seda ei ole.) Kui Teie ometi öelda võiksite, kui kaugele see stiili tundmise vajadus ulatab! (K. P ä t s, põl: Ega meie ei tohi seda maha salata.) Ei tohi maha salata, aga kui inimesed seda vajadust aastakümnete jooksul ei näe, siis nad neid enesele ka ei pea tarvilikuks omandada. Härra Päts, ma arvan, et Teie olete mõndagi minu tööst näinud, millistele ma rõhku panen. Siin on mu nõndanimetatud „priljant“ sõrmus, mida härra Gori karikaatuuridel mõnikord nii sätendama paneb. See on mulle minu tööde eest autasuks antud Tartu põllumeeste seltsi poolt, seepärast

pean seda sõrmes. Need on tööd, milliseid ma suure huviga tegin, kuid milliseid ma parema tahtmise juures ometi kellelegi müüa ei võinud, need oleksid igapähele, kes neid Eestis osta oleks tahtnud, kallid olnud. Ma olen teistsuguseid töid teinud, nagu 25 või 35 aasta eest Raadi majoraadihärrale tegin või parun Taube mõisas Põltsamaa lähedal, — nimi ei tule praegu meelde. Ükskord sõitsin seal mööda, ja mul oli väga kahju, et vaatama ei läinud, mis neist veel järel oli. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Kabala!) Kabala jah! Kuipalju on niisuguste tööde vajajaid? Neid on vähe; kui mõni ettevõtja või meister ise oskab tööd teha ja kui tal on veel üks abiline, siis saab ta oma töödega valmis. Ta ei saa isegi oma ja oma selli oskuse jõudu täiel määral kasutada ja eriti praegusel korral, kus Eesti rahvas selles suunas vaeseks on jäänud, on see nõudmine veel vähem.

On olemas teatud töö, nagu nahatöö, mis kaugele arenenud ja nõuab osavust ning asjatundmist, kuid see ei ole enam lihtne käsitöö. Vaatame lihtsat käsitööd, näiteks pagari- ja trükikodade, või ka midagi muud. Härra Päts teab ju seda, et õpilaste ja õppinud töölise arv trükikodades esimest korda reguleerimisele tuli esimese revolutsiooni ajal, mil ajal minul au oli härra Pätsiga kõrvuti töötada. Siis määrati, kuipalju õpilasi ja selle tohtis trükikodades olla. Kui kaua neid määrusi seal peeti, seda mina tõepoolest enam ei tea, küll olid aga inimesed õpilaste ja laste järele maiad küll! Grenzstein'i trükikoja järgnevanik Koppel... (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Oleviku Mari!) pidas oma trükikojas, nii teati tol ajal kõnelda, nii väikesi lapsi õpilastena, kes vaevalt ulatusid ladumisekasti juures seisma, ja juhtus sagedasti, et need õpilased olid päris väikesed lapsed ja neile pandi pakud alla, et nad ulatuksid kasti juures tööd tegema! Ma usun, et oli ja on ka teisi trükikodasid, millest sedasama võib kõnelda. Võib öelda, et trükikoja omanik ise sagedasti selle töö tundja ei olnudki.

Mis nüüd selle seaduse järgi meistrisse puutub, siis on ette nähtud, kui tema ise seda ei ole, peab õppinud tööline või meister igas trükikojas või töökojas olema. (K. P ä t s, põl: Härra Martna, Teie ei või salata, et meie trükikodad praegu palju paremat tööd teevad kui siis, kui Teie trükikojaomanik olite.) Ega ma selle vastu ei vaidle. (Välisminister J. L a t t i k : Kas Teie olete trükikojaomanik olnud?) Jah

olen, ilma et ma sellest tööst midagi teadsin. Ometi tegi ka selleaegne minu trükoja tööjuhataja härra Roosik ilusaid töid, kuid ega ei saa öelda, et see töö arenenud ei oleks.

Kui nüüd selle seaduse tuuma juurde tagasi tulla, siis peab ütlema, enne kui sellest seadusest niisugune seadus saab, millist meie töödegev noorsugu tõepoolest vajab, siis peab ta enne teistsuguse kuju ja iseloomu omandama. Meie ei tohi suuremat arvu inimesi seaduse alt välja jätta, ja kaugelt suurem osa ei tee tööd niisuguste vahetõrgete juures, kus oleks tegemist registreeritud meistritega ja registreeritud õppinud töölistega. Kui me tahame rahva noorsoo huve silmas pidada, siis, nagu ma juba tähendasin, peame püüdma kooliseaduse läbi viia, mis praeguse seaduse juures puudub, s. o. kooliseaduse, mis noortele töölistele kooliskäimise sunduslikuks, möödapääsematuks teeb. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Noortele kodanikkudele.) Ega teisiti ei saa olla, tööline on ühtlasi ikka ka kodanik. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Need ka, keda Teie töölisteks ei pea.) Kes tööline ei ole, see ei tarvitse mainitud töökooli minna, sinna läheb ainult see, kes ennast töö mõttes täiendada tahab, ja täiendama peab. Ja meie ei saa minu arvates seda muidu läbi viia, kui peame ühtlasi selle seadusega ka kooli looma. Mulle hüüti vahele, et Pärnus olevat niisugune kool... (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Ussisool on niisugune kool, seal on mitu kooli, see on see viga.) Ussisool on tööstuskool. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Ja siis on teised koolid, kus noortöölised tulevad õhtul kokku ja päeval töötavad.) Ussisool kool on nõnda korraldatud, kus õpilased teevad ennelõunat tööd ja pärastlõunat õpivad klassis. Ma pean kahetsedes ütlema, et igatahes näib see kool, millest härra Kask ja hariduseminister vahelhüüetes kõnelevad, nõnda tundmata olema, et sellest räägivad ainult linnapead ja ministrid. (K. P ä t s, põl: Härra Martna, ega meie neid koole igasse alevikku ka teha ei saa.) Ma pean ka seda tunnistama. (O. K a s k, tões: Kui kaks õpilast tahab õppida pagariks, kolm meistriks ja mõni maalriks, ega siis kooli igal alal avada ei saa.) Muidugi, see on väga paha asi, aga on õpetusi, mis pagar, maaler ja lukusepp ühtlasi võivad õppida! (V a h e l h ü ü e keskelt.) Tööstuskooli õpilased on õpilased, nad ei ole esijoones käsitööõpilased, vaid on kooliõpilased.

Peale selle tuleks igatahes veel juurde lisada, et kooliaeg juba seaduses kindlaks määratakse, nii et see õpetamises tagantjärele takistusi ei võiks tuua. Ja kooliõpetus peaks pärastlõunat algama, parem veel, kui ta ennelõunat algaks. Õhtuks või pühapäevaks seda edasi lükata oleks hädaabinõu, mis ei viiks sihile.

Selle läbiviimiseks ongi ju seaduseandlus ja riigivõim, kes peab oma poolt ütlema, et ühel päeval nädalas mindakse hommikul kooli! Arvan, et ma peaaesjalikult olen need puudused ära märkinud, mis seaduseelnõu puudulikkus jätavad. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Ega Teie selle hea seaduse vastu ei ole?) Seda nimetust ei taha ma sellele seaduseelnõule anda, aga ma võin niipalju lubada, et ma erapooletuks jään! Kui Jumal meile elu annab, siis 10 aasta pärast — seda on ju minule küll palju — räägime jälle ja otsustame, kui hea see seadus oli. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Aga elu läheb ikka edasi, härra Martna.) Olen ükskõikne selle seaduseelnõu vastu seepärast, et ma positiivseid headusi selles ei näe, küll aga kardan, et valmistame aparadi, mis ei anna kaugeltki neid tulemusi, mida meie soovime, ja mida seadusetegijad loodavad. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Siis tee jälle täienduse, ja seadus saab hea.)

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Juhiksini tähelepanu käesoleva seaduseelnõu mõnele puudusele. Härra minister ütles, see on hea seadus. On õige, et seda seaduseelnõu on tarvis tööstuskoolide õpilastele, aga kas see meie oludele vastab, sellejuures tuleb kahelda. Vana seadus, mille paragrahvid käesoleva seaduseelnõu maksamahakkamisega kaotavad maksvuse, nägi ette, et neis linnades, kus on käsitöötunfited, keelatakse ettevõtete juhtimine ja õpilaste pidamine neile, kel ei ole vastavaid tunnistusi. Meil on aga võetud esimeseks paragrahv, mis rahvusvahelistes konventsioonides ette nähtud teiste seaduste kohta, nagu õnnetusjuhtude kindlustamise kohta, laste ja alaealiste töökaitse j. n. e. kohta, ja loetletakse kõik tööstuseettevõtted, kuipalju neid üldse on. Selles ongi oluline viga. Enne olid nõuded õpilaste, meistri ja õppinud tööliste kohta, kuid see sündis teatavates raamidest, suurtööstus oli kõrvale jäetud. Aga nüüd paigutatakse ka suurtööstus selle alla, suurtööstus, kus midagi ei ole õppida, kus ainult töölise liigitused seatakse kokkukõlla masinaga, ja see ongi kõik see, mida

võidakse mõne aja jooksul ära õppida. Töö on arenenud, ja inimesi ei panda enam kõike õppima, sest see oleks aja ja jõu kaotus, mida tööstus ei kannu välja. Võtame näiteks tekstiil- või metallitööstus, siin on tarvis inimesel vaid teatav liigutus masinaga kokku kõlastada, millest küllalt.

Käesoleva seaduse § 11. järgi antakse tunnistus välja sellele, kes vähemalt 4 aastat ühel alal töötanud. (K. P ä t s, põl: Härra Johanson, kes selle seaduse kokku seadis?) See oli enne Rei valitsust, ma ei tea just, missugune valitsus, aga ka eelmise valitsuse ajal oli see Riigikogus, ja sotsiaalkomisjonis tehti terve rida selles parandusi, need parandused on aga ära jäetud. Ma ei ütle, et need parandused oleksid kõik need puudused kõrvaldanud, aga mõningaid siiski.

Võtame nüüd mäekaevanduse. Seaduses on ette nähtud õppeaeg 1—4 aastat, aga kas mäekaevandus on niisugune tööala, kus peab 4 aastat töötama? Seal on kümnikud, kas need peavad 4 aastat teatud alal õppima — on küsitav.

Võtame kivimurrud, turbatööstus. Turbatööstuse meistri kohta võiks see maksev olla. Aga et terve rea tööstuste kohta, mis siin ette loetud, peaks see 4-aastane õppeaeg maksuma, see on juba küsitav. Edasi on öeldud: „ettevõtted, kus saadusi valmistatakse, ümber töötatakse, puhastatakse, parandatakse, kaunistatakse, lõpetatakse, müügiks ette valmistatakse, lõhutakse, hävitatakse või kus aineid ümber luuakse, tööstusesiseseadeid või abinõusid lammutatakse, igasugust liikumis- ja elektrijõudu saavutatakse, transformeeritakse ja üle antakse, samuti ka laevaehitus.“ Siin on nimetatud terve rida ettevõtteid, kus peaks tööliste instituut sisse seatud olema. Edasi jällegi terve rida: „ettevõtted igasuguste ehituste, hoonete, raudteede, tänavraudteede, sadamate, laevatehaste, muulide, kanalite, veeteede, maanteede, tänavate, tunnelite, sildade, viaduktide, mustavee kanalisatsiooni ja -torude, kraavide, kaevude, telegraafi, telefoni ja elektri siseseadete, gaasivabrikute, veevärkide ehitamiseks või muude ehitustööde tegemiseks, samuti ka ettevõtted, millel ülesandeks nende uuesti ülesehitamine, korras-hoidmine, parandamine, ümberehitamine või lammutamine, aga ka alusmüüride ja igasuguste teiste eeltööde tegemine ülalnimetatud ehituste ja hoonete jaoks.“ Siin on öeldud „lammutamine“, mis on lammutamise tööde alal 4 aastat õppida? Ma saan veel aru, et mootoritööde juures võib 4 aastat õppida, aga nagu teame, õpivad

meil autojuhid paari kuuga autojuhameti selgeks. Siis on veel edasi öeldud: „ettevõtted inimeste ja asjade veoks maanteedel, tänavatel, raudteedel, mere- ja siseveeteedel, kui ka kaupade tõstmiseks dokkides, sadamasildadel ja ladudes.“ Tähen-dab et enne, kui sadamatööliseks saada, peab 4 aastat õppima. (K. P ä t s, põl: Puudub ainult rotitapmine ja takuruunamine, siis oleks kõik olemas.) Mina arvan, et sadam on säärane koht, kus ka näiteks Riigikogu liikmed, kui Riigikogu enam ei ole, võivad tööd leida. Sadamasse lähivad need inimesed mitmesugustelt aladelt, kellel enam mujal tööd võimalik ei ole saada. (K. B a a r s, tõer: Kui meistri nime tahab saada, siis peab õppima.) Seaduses on öeldud, et peab õppima 4 aastat, see on maksev, ja ma arvan, et see ikkagi teatud piiramine on. Meie näeme, et see on maksev niihästi linnade, kui ka maa kohta, tähendab kõigi kohta. Praegu on meil maal ettevõtteid, mida juhivad inimesed, kellel pole õppinud töölise ega meistri kutset üldse olemas vastavalt sellele seadusele. Nüüd on võimalik, kui ta 6 kuud sel alal töötanud on, ameti poolt seda tunnistust saada. Aga siin pole öeldud, et amet on sunnitud selle tunnistuse andma. Võib juhtuda, et neile väikeettevõtetele, ja võibolla ka keskettevõtete juhtidele, kes meistrid ega õppinud töölisid ei ole, et neile ei anta vastavaid tunnistusi. Nad ei saa siis ka õpilasi pidada. Kuhu peavad aga siis maapoised ja -tütarlapsed õppima minema? Nad peavad linna valguma, et siin õppida. Missuguse koorma see aga nende vanematele paneb? Meie teame aga, et kuigi neil ettevõtete juhtidel ei ole õppinud töölise kutset olemas, võivad nad siiski õpetada, sest maal on töö mitmekesistem kui linnas.

Edasi juhtumine: mis sünnib meistri surma korral? Vanas seaduses oli ette nähtud §§ 365. ja 382., et meistri surma korral võib lesk jätkata tööd ja pidada selle ja õpilasi edasi. Uues seaduses on see küsimus lahtine. Kas peab lesk muretsema kohe uue meistri, mis meie rahvarvu suurendamise seisukohalt oleks väga soovitatav? Kuid neid meistreid nii kergesti ei saa, nad nõuavad suurt palka. Või peab lesk sellid lahti laskma ja õpilastearvu vähendama? See on lahtine küsimus. § 382 vanas seaduses ütleb, et ta võib ka edasi pidada neid õpilasi j. n. e. Mis sünnib siis nüüd ettevõttega, kus peremees oli õppinud tööline ja võis pidada 3 õpilast, või oli meister ja võis pidada veel rohkem õpilasi? Kas nüüd tuleb anda sellele ette-

võttele võimalust edaspidi töölisi pidada või mitte? (O. Kask, tütar: Peab õppinud töölisi võtma.) Peab võtma, aga on sääraseid ettevõtteid, mida lesk võib edasi juhtida nendesamade töolistega, kes seal juba on. Mõned töölised on võibolla 20—30 aastat tööd teinud, ehk ka vähem, aga on vilunud ja oskavad tööd, õppinud töölise tunnistust neil aga ei ole. (Keskel: Ega ettevõtet kinni ei panda.) Võib kinni panna sel teel, et ta vallandab senised vilunud töötajad ja teised nõndanimetatud meistri ametis registreeritud inimesed asemele võtab. (Keskel: Seda ei ole.) On küll. Vene seaduses on see ette nähtud, kuna uuest seadusest on see välja jäetud.

§ 374 näeb ette, et meister peab olema vähemalt 21-aastane, see on Vene seaduses. Uue seaduse § 3. on ette nähtud aga, et meister peab vähemalt 25 aastat vana olema. Insenerid, arstid ja advokaadid on tihtipeale 21-aastased. (Keskel: Ei ole.) Ütleme siis 22-aastased, ja meistrid ei tohi olla alla 25 aastat! Mispärast on seadusse viidud niisugune piiramine. On väga küsitav, mispärast peab meister just 25-aastane olema. See toob ainult takistusi ettevõttes. Vene seaduses oli ette nähtud, et käsitöömaaklerid võisid revideerida õppetöid, kuna uues seaduses ei ole seda. Seaduse § 381 nägi ette, et õppeaeg ei või kesta üle 5 aasta ja alla 3 aasta. Uue seaduse järgi on sisse seatud 4-aastane õppeaeg. § 16. on öeldud, et õppinud töölise kutset ei saa varemalt, kui õpilane on töötanud 4 aastat ühel alal. Seaduses on §§ 16 ja 11 vastolus, sest § 16 ütleb, et õppeaeg ei tohi kesta üle 4 aasta, ja § 11 ütleb, et õppeaeg ei tohi kesta mitte alla 4 aasta. § 22. ei ole ette nähtud õpilase üleminek teise ettevõttesse, ettevõtte sulgemise ja maksujõuetuks jäämise korral. § 22. järgi õpilase üleminekul ühest tööstuseettevõttest teise võetakse arvesse õppeaeg eelmises tööstuses ainult siis, kui on tehtud märkus tööstuseametite poolt teatat- raamatutusse õppevahetuse lõpetamise üle. See on analoogiline asutus meie majandusnõukogule, kus otsuseid tehakse käe ülestõstmise teel. See küsimus on ka veel lahendamata. Säärasel korral, kui üks ettevõtte suletakse kas maksujõuetuse või mõnel muul tagajärjel, missugused nähtused meil tööstuse alal igapäev ette tulevad, peaks kategooriline nõudmine olema, et senine õppeaeg võetakse arvesse, aga mitte, et võib võtta ja võib võtmata jätta. Peaksime nende õigusi rohkem ära märkima. Praegu on mõnel alal eksamid sisse seatud, aga selle kohta on ka juba kaebusi tulnud,

näiteks juukselõikurilt. Peab ütleva, et juustelõikamine on kunst. Nüüd, kus suur töö naiste juuste lõikamisega juurde tuli, on neil suured nõudmised, ning peab kunstnik olema, et neid nõudmisi täita, ja neile on vahest eksamid tarvilikud. Meie teame, et mõnes linnas naisõpilasi ei lasta edasi. Mispärast? Seepärast, et meeste-rahvad on eksamineerijaiks, on lihalikud surelikud inimesed, kuna naisõpilased on võrdlemisi kena näoga, ja meistrid... (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Niisugused lastakse kergemini läbi.) Eksamineerivad meistrid katsuvad neile ligineda, suuremat sõprust soetada. Naisõpilased aga keelduvad, kas kõlblusetundest või mõnel muul põhjusel, ja tagajärg on see, et eksamil kukuvad läbi. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Naised võib eksamineerijaiks määrata niisugusel juhul.) Kui naised eksamineerijaiks, siis võibolla meestel on raskem läbi saada. Sellest saame võibolla ka üle. Nii et selle kohta on ka kaebusi, kuidas eksamil talitatakse, mitte oskuse järgi, vaid seal on kõiksugused muud nõudmised, mida eksamineeritav peab rahuldama. Meie teame, et inimesed on kõiksuguste nõudmistega, elu on väga mitmesugune.

Selle eelnõu kohta tähendati, et ta võrdlemisi hea on. See küsimus tuleb korraldada, aga siin oleks tulnud kaaluda, kas see revolutsioon on tarvilik, — ma nimetan seda täielikuks revolutsiooniks, — mis see meile tööstuse alal õppinud töölise- ja meistrikutse omandamisel juurde toob. Aga ma arvan, meie ei saa tööstuse arengut kunstlikult seisma panna. Siin on sootud teised tegurid ja teised mõjud, mis määravad tööstuse arengu suuna ja viisid. Kui see seadus sel kujul vastu võetakse, nagu see Riigikogule esitatud, siis arvan, et 2—3 aasta pärast võiks siin Riigikogu kõnetoolilt seda juttu edasi ajada ja näidata, kuidas see seadus tegelikule elule ei vasta. Nii laiaks seda seadust ajada ei oleks tohtinud, vaid § 1. oleks pidanud arvestama neid alasid, neid tööstuseettevõtteid, mis oma iseloomult, valmistuseviisilt ja sisseseadete poolest võimaldavad 4-aastast tööõpetamist. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) Mis paragrahv see on? § 35, vaatame kohe, mis seal on öeldud: „Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi juurde asutatakse tööstusliku kutseoskuse nõukogu tööstusliku kutseoskuse küsimuste arutamiseks ja otsustamiseks.

Eriti on tööstusliku kutseoskuse nõukogu ülesandeks:

1) nende tööalade nimekirja koostami-

ne ja täiendamine, millistel õppimine sünnib käesoleva seaduse alusel kokkukõlas käesoleva seaduse § 1.; nimekiri ja selle täiendused avaldatakse Riigi Teatajas ning hakkavad maksma kolme kuu möödumisel, arvates nende väljakuulutamise päevast.“

Siin on niinimetatud kutseoskuse nõukogu tegevuse ulatuse selgitamine, aga see kõik ei paranda seda puudust. Kuidas seda küsimust tööstuslikus kutseoskuse nõukogus otsustatakse, seda ma ei tea, see on olnud sellest, missuguse arusaamisega need inimesed on, keda sinna saadetakse, ja siin tulevad mängu mitmesugused erilised huvid, mis ei ole väga seotud tahtega kutseoskust tõsta. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) See oleks tulnud jätta käsitöö- ja tööstuseettevõtete kohta, see ei ole sugugi raske ülesanne. Siin oleks tulnud vaadata, kuidas see mujal on välja kujunenud, oleks tulnud teha seda, mis mujal on. Muidugi, see seadus on hariduse- ja üldkomisjoni poolt läbi vaadatud, ja raske on vastu vaielda neile komisjonidele, kes oma seaduseelnõu suure agarusega kaitsevad. See on mingi tsunfti vaim, mispärast nad niisugust seaduseelnõu kaitsevad.

Juhataja: Rkl. Johanson, leian et väljendusite komisjoni kohta ebakohaselt, ja teen Teile selle eest märkuse. (K. Baars, tõer: See oli päris kohane. — K. Päts, põl: Härra Johanson'il on õigus, need on tõepoolest päris tsunftimeistrid.)

L. Johanson (stp): Aga tegelik elu ise näitab, missugused puudused sellel seadusel on.

Kaasaruandja M. Pung (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Martna sõnavõtmisest paistis alguses, nagu oleks tema põhimõttelikult käesoleva seaduse vastu. Pärast selgus, et tema ei tahtnud põhimõttelikult selle vastu vaielda, vaid tähendas, et jääb kõige paremal korral erapooletuks. Tähendan siin, et iga seadus, mis ülepeakaela vastu võetakse, on teatud puudustega ühenduses, ja kõiki puudusi seadustes kõrvaldada on võimata. Iseäranis niisuguseid seadusi, mis peavad majanduslikku elu korraldama, tööskest arendama ja edendama, kus peame loovale tööle seadusliku vormeli, aluse andma, on raske luua. Kuigi seaduses on mõningad puudused, mis siin ette toodud, ei tähenda see seda, et peame seadusest loobuma ja seda mitte maksma panema. See seadus ei ole meie valitsuse ega meie riigi leutis,

niisuguseid seadusi on teistes riikides ja oli endises Vene riigis. Kui nüüd endisi Vene riigi määrusi ja eeskirju tahame muuta, siis ei või kellelgi selle vastu olla, ja kui meie neid ei muudaks, siis jääksid endised seadused maksma, ja meie ei saa ülepea mingisuguseid edenemise samme teha. (L. Johanson, stp: Elu on ise vanad seadused kõrvale heitnud.) See on muidugi mõista, ning elu ei tohi takistada uute seaduste loomisega. Ma ei saa arvata, et käesolev seadus teeks mingeid takistusi edenemiseks, vaid vastupidi, selle seaduse otstarve on, arendada tööskest kasvamist ja edenemist. Mitmesuguseid väiteid on selle kohta ette toodud, nagu looks tõepoolest see seadus kammitšaid vabale tegevusele. Muidugi mõista neil väidetel on oma loogika. Kui asume seisukohale, et üldse majanduseelu ei tule korraldada, ei tule mingeid eeskirju ja määrusi selle kohta anda, vaid „Laissez faire, laissez passer“, siis ei käi see sugugi nende seisukohaga ühte, kes tahavad ja kavatsevad meie majanduseelu korraldada. Seadused ei aita midagi, vaid elu läheb oma rada, see on ütlus, mida mitu korda härra Martna kui ka teised toonitanud.

Mis puutub nüüd sellesse, kuidas viisi elu arendada, siis ei saa muidugi tervet käsitööd ja tema alasi selle seadusega täies ulatuses korraldada: meie tahame ainult majanduslikku külge korraldada.

Mis puutub kooliasjandusse, siis ei takista see seadus seda ala korraldamast teiste seadustega. Meie selle seadusega õpilaste õppimist ja kursuste korraldamist lõplikult ei otsusta, see on hoopis isela, ja neid küsimusi võime siis põhjalikult arutada, kui nende juurde ükskord tagasi tuleme. (M. Martna, stp: Kui tahetakse arendada, siis peab kooliküsimust arendama nõnda, kuidas see vajalik.)

Mis puutub seaduse konstruktsiooni, siis loomulikult on silmatorkav seaduse § 1, mis on toodud tõesti nii, nagu mõni merimadu. (M. Martna, stp: Väga õige.) Komisjonis juhiti sellele tähelepanu, et see ei ole kuidagi seadus tehnilisest küljest ilus ja soovitatav, kui seaduses loetletakse detaile. Tähendati aga seda, et praegusel ajal on moodsaks saanud mitmesuguste töökaitse konventsioonide kinnitamine, ja nende konventsioonide kinnitamisega ja vastuvõtmisega on loetletud üksikud tööalad, mis nõuavad teataval viisil töökaitset ja seaduseandmist. Üksikute riikide töökaitse seadustes on toodud üldised ütlused, kui kaugele töökaitse seadused ulatuvad, ja üldiste määruste tõlgitsemise igal maal on

võtnud isesuguse ulatuse. Seepärast on soovitatav üksikutes maades need tööalad, kus määrused maksavad, detailselt üles lugeda, et seeläbi segadusi ei tuleks. Seepärast oli detailne loetlemine võetud paragrahvi, mis asja sisuliselt ei muuda.

Mis seaduse sisusse ja ulatusse puutub, siis ei saa leppida eelkõnelejate vastuväidetega, eriti, mis toodud härra Martna poolt, et ei ole vahet tehtud õpilaste ja õppinud tööliste vahel, kes töötavad suur-tööstuses ja käsitöös. Seda ei ole seadus tahtnudki põhjusel, et tööstuses on võimalikud meistri ja õppinud tööliste tiitlid. Kui keegi tahab neid tiitleid omandada, siis peab ta teatava staashi omandama. Vaadake, seda on tahetud kätte saada. Kellelegi ei ole sunduslikuks tehtud, et tema selle tiitli peaks omandama. Tegevusevabadus ei ole kitsendatud, vaid seaduses on öeldud, et meistril on õigus pidada õpilasi. Ei ole öeldud, et teistel ei ole seda õigust. Kui tahetakse vabadust kitsendada, siis oleks teistsugused määrused pidatud maksima pandama kui need, mis siin ette nähtud. See oleks tsunftivaim, ja seda ei taheta meil välja kutsuda. (M. Martna, stp: Küll on tahetud, aga ega ta ellu ei tõuse. — K. Baars, tõe: Seda ei saa. — M. Martna, stp: Kui ei saa, siis ei ole seadusel mõtet.)

Eelkõneleja poolt on seadust tõlgitsetud ebatäpselt. Neile ebatäpsustele ei tahaks mina tagasi tulla. Need selguvad II lugemisel, kui mõnesugused paranduseettepanekud peaksid tulema, ja siis võiks neid lähemalt selgitada. Igatahes töö kutseoskuse nõukogu võimupiiridesse on selle seaduse järgi jäetud ligemaid määrusi anda kõigi nende korralduste kohta, mis selles seaduses ette nähtud, selle eeldusega, et selle seadusega võimata on kõiki võimalusi ette ära näha, kuidasviisi ala, mida seadus tahab normeerida, areneb ja edeneb. Loomulik, et see seadus ükskord parandamisele tuleb, võimalik, et see aeg ka väga kaugel ei ole. (L. Johnson, stp: Ta võib iga aasta anda uued määru-sed.) See ei takista midagi. See on väga võimalik, kui töö alal uued leidused tehakse, ja kui tööõppimine rutem korda läheb, siis ei ole seal midagi paha.

Mitte ammu oli Saksamaal näiteks ka vastaval alal oma seadus, ja nüüd on Saksa riigipäeval uus seadus arutamisel „Berufsausbildungsgesetz“, ja see eelnõu on samadele põhimõtetele rajatud, nagu meie seaduseelnõu. (L. Johnson, stp: Kui palju paragrahve on Saksa seaduses?) Umbes samapalju. (M. Martna, stp: Wenn

zwei dasselbe tun, so ist das noch nicht dasselbe.) Loomulikult.

Mis puutub sellesse, et eksamineerimine ei anna kindlaid tagajärgi, siis muidugi mõista see niimoodi on. Aga kui meie ülikoolis üliõpilased teevad eksame, siis on suur protsent neid üliõpilasi, kes ütlevad, et neile on ülekohut tehtud. Samuti ka tulevikus on rahulolematuid õpilasi, kes ei suuda eksami ära anda ja ütlevad, et neile ei tehta õigust.

Seaduse siht on — katsuda eksamineerimise väärnähtusi pehmedada ja ära hoida. Selleks on ette nähtud, et eriasjatundjad osa võtavad eksamite korraldamisest. On katsutud igasugused garantiid luua, et sääraseid väärnähtusi võimalikult vähe ette tuleks. Nii ei võiks sellest küljest selle seaduse vastu tähendatud asjaolusid ette tuua.

Kõiki neid asjaolusid arvestades ja silmas pidades, et nii valitsus kui ka komisjonid on püüdnud kõik teha, mis võimalik, et meie tööoskust levitada ja süvendada, peaksime seda seaduseelnõu tervitama. Usun, et seaduseelnõu väljatöötajaid on juhtinud kõigeparem tahe. Missuguseid tagajärgi seaduseelnõu annab, on tuleviku asi, garantiid keegi endale võtta ei või, aga loodetavasti toob see parandusi. Ei või arvata, et praeguse olukorra juures, kui ei tehta mingit organiseerimistööd, meie asi kõige parem oleks. Igatahes on hea, kui meie kutseoskus organiseeritakse, ja kui edaspidi tulevadki ilmsiks puudused, siis loomulikult peab need kõrvaldatama. Ühenduses selle seaduseelnõuga tuleb kutseoskuse autunne esile, ja see on üks suur pluss, mis töötegemise oskust aitab parandada. Meie teame, et praegustes oludes on meistri nimetusel teatav tähtsus, ja mitte asjata ei reklameeri meistrid oma tiitlit. Tiitliga isikuil on loomulikult parem teenistusevõimalus, kui tiitlita isikuil. Selles mõttes, kui edaspidi tuleks korraldada meistrite, õppinud tööliste ja tööstuseõpilaste vahekordi, oleks selleks juba teatav alus. Minu arvates on sel alusel parem anda sotsiaal-kaitse seadusi, ja need ringkonnad, kes sotsiaalseadustes parandusi soovivad, peaksid käesolevat seaduseelnõu tervitama. See on esimene katse-samm, ja edaspidi võib siin ülesehitavat tööd teha. Minu arvates on soovitatav käesolev seaduseelnõu vastu võtta, ning üldkomisjoni nimel teen vastava ettepaneku.

M. Martna (stp, fakt. märk.): Loodan, et aruandja, rkl. härra Pung minule pahaks ei pane, kui ma ütlen, et see on

juristi seisukoht. Tema loodab, et seadus selle kaasa toob, mida ta tähendas. (K. P ä t s, põl: Muidu ei ole mõtet üldse vaeva näha.) See on õige ja see kinnitab minu seisukohta. Aga siin nähakse vaeva ilma- aegu!

Missugune seaduse tagajärg on, seda võime minevikust lugeda. See saab olema samane, milline oli olukord Vene võimu lõppemisel Eestis. Siis katsuti ka tsunffi korraldusi alles hoida niipalju kui võimalik, aga neid ei tarvitatud, need varisesid kokku. Mispärast ei tarvitatud? Sellepärast, et tegelik elu neist mööda läks!

Ma ei taha öelda, et käsitöös mingit edu oodata pole. Meie töö edu põhjened teistsugustel alustel. Meie käsitöökuse edu põhjened eeskätt tööstuskoolidel. Kui inimesed, kes koolidest tulevad, tegelikule tööle asuvad, siis ei saa salata, et see mõju tulemata jääb, kuid seda mõju ei saa seaduse mõjaks pidada. (K. P ä t s, põl: Aga koolid ilma praksiseta ei saavuta ka täit resultaati.) Käesoleva seaduse puhul tahtsin öelda, et sisuliselt ei muuda käesolev seadus meie käsitöö ja tööstuse oludes midagi, oleks kasulik, kui ta kahju ei tooks. (V a h e l h ü e keskest.) Kõlbline uhkus on meie käsitööstusel olemas: korstnapühkija peab kõige ülemaks oma ametit, pagar — oma ametit ja maalermeister on käsitöölise seas kuningas. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Kõige uhkem! — Välisminister J. L a t t i k: Aga miks just maalermeister? — K. P ä t s, põl: Tema võib kõik üle värvida.)

Aruandja J. F u k s (lõpusõna): Käesolev seaduseelnõu esitati III Riigikogule sel ajal, kui Riigivanemaks oli härra Tõnisson. Seaduseelnõu arutamisel sotsiaalkomisjonis tegi komisjoni liige Schulbach ettepaneku, § 1. ära jätta see loetus. III lugemisel jäeti see välja, kuid siis vaidles aruandja rkl. Eilman sellele vastu. Ta ütles, et § 1. ei ole halb, see näitab lähemalt ära töö iseloomu. Haridusekomisjonis oli aruandjaks rkl. Voiman, ja seal jäeti tema ettepanekul see loetus sisse. Sel ajal oli hariduseministriks rkl. Johanson. (L. J o h a n s o n, stp: Kas mina tulen vaatama, mis teie komisjonis teete?) Haridusekomisjonis oli hariduseministriksi esindaja, kuid tema ei võtnud sõna ega vaielnud sellele vastu. Kui vaatame üldkomisjoni protokoll, siis leiame, et rkl. Gustavson ütleb, et võiks üksikasjaliku loetluse juurde jääda, kuna härra Pung arvab, et selle loetluse võiks välja jätta, aga arvates, et rahvusvaheliste konvent-

sioonide kinnitamisega võivad sekeldused tulla, jäeti see loetus sisse.

Kui võtame härra Martna väited, siis näeme, et härra Martna kardab, et noored tööstuseõpilased tööstuste valdajate poolt liiga ära kurnatakse. Nii umbes sain ma aru. Kuid § 13. on öeldud, et tööstuseõpilaseks loetakse algkoolikohuse täitnud isik. Nii et kui inimene algkoolikohuse täitnud, võib ta minna tööstuseõpilaseks. Ja nagu hariduseministriksi esindaja selletas, võimaldatakse neile 9 tundi nädalas käia tööstuseõpilaste koolis endale teoreetilist töökust omandamas. Pealegi on jäetud töökuseametile õigus, et ta võib ära määrata ka selle aja ja kestuse, kui palju üldse võiks see tööstuseõpilane käia neis koolides, ja palju vaba aega peab jätma tööstuse valdaja õpilasele kooliskäimiseks.

Edasi kui meie vaatame, on tööstuseõpilasi õigus pidada ainult neil ettevõtete valdajatel, kellele selleks luba antud töökuseameti poolt. Ja töökuseameti koosseis on viidud seevõrt pariteetlikule alusele, et selle üle nuriseda ei saaks, et siin ülekohut võiks teha. Töökuseamet võib ka ära võtta loa neilt ettevõtete valdajailt, kes õpilastega halvasti ümber käivad.

Peale selle küsis härra Martna, kes võiks õpilasi pidada. Seaduses on öeldud, et võivad pidada need, kes omandanud kindla kutse, ka võivad õppinud töölised õpilasi pidada, aga ainult neis ettevõtetes, kus ei tööta üle 3 töölise. Samuti ei ole õige, et peab 4 aastat õppima. § 16 ütleb, et õppeaeg ei või kesta üle 4 aasta. See on maksimum. § 26 ütleb, et kui tööstuseõpilane on omandanud kutseõkuse enne õppelepingus ettenähtud õppeaja lõppu, siis võib töökuseamet, ära kuulates tööstuseettevõtte valdaja või juhataja arvamise, lubada tööstuseõpilaseksamile ja eksami õiendamise korral lubada õppelepingu lõpetamist. Siin ei ole öeldud, et töökuseamet peab arvestama selle ettevõtte valdaja arvamist, siin on öeldud „ära kuulates arvamist“. Nii et siin on jäetud töökuseametile teatud vabad käed selleks, et ettevõtte valdaja ei saaks takistusi teha õpilastele, kes enne tähtaja lõppu ameti õppinud, et nadksamitele ei pääseks. Härra Martna rääkis sellest, et ei pruugiks õppida või omandada kutset pikema aja kestel, et kui mõni töö on viis korda halvasti tehtud, siis kuuendal korral tehakse see hästi. Kuid mina arvan, et säärasel viisil kutseõkuse õppimine ei oleks soovitav, ja parem oleks, kui õpilased pärast algkooli

kohuste täitmist ära õpivad töö meistri juures, ja tulevikus seega endale leiba teenivad. (B. Eilman, stp: Kraavikaevajateks.) Härra Eilman, ka kraavikaevamine tarvitab õppimist. Meie inimesed teenivad kraavikaevamisega 350 s. päevas, Saaremaa mees teenib 600—700 senti, see tuleb õppimisest.

Väga tähtis oleks, et kui meie riigiametnikkude juures maksaks kord, mis varemalt maksis, et enne riigiametnikuks saamist peaks praktilal olema. Igatahes see seadus selgitab meie kutseoskuse omandamise küsimust. Üldkomisjoni aruandja härra Pung tähendas väga õieti, et see seadus on üks samm paremuse poole. Seepärast tuleks see seadus I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp, fakt. märk.): Härra aruandja temale omasel viisil hakkas seletama ka seaduse ajalugu. (Paremalt poolt: Paha kuulata?) Ei sugugi. Aruandja püüdis järeldusi teha, mis aruandjale peaksid lubamatud olema. Praegu õiendaksin seda, mis aruandja poolt öeldud.

Eelnõu ei ole esitatud III Riigikogule nii, nagu ta praegu on. (Vahele hüüe: See on ümber tehtud.) Missugused parandused tehti III Riigikogu komisjonis, selle eest ei vastuta tolleaegne minister, kuna seaduseelnõu arutamine jäi pooleli, ja ei ole selgunud, missugune seisukoht oli tolleaegsel ministril seaduses tehtud paranduste kohta. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: See on juba ministri tsunfti kaitsmine, see on hea.) Tsunfti kaitsmisest ei ole juttu, vaid Eesti riiki tahetakse luua ainult tsunfte, see on seaduse sisu, ja see on väga halb. Eelnõu jäigi tol ajal pooleli, sotsiaalkomisjonis tehti palju parandusi, ja nende paranduste kohta ei ole seisukohta võetud, seepärast, et töö jäi pooleli. (Vahele hüüe.) Mis härra Schulbach seal räägib? Härra Fuks ei lugenud protokollit, ta kõneles, mis härra Schulbach ütles. (J. Fuks, as: Ma lugesin protokollist.)

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

Vaheaeg kl. 19.15 min. — kl. 19.35 min.

8. Välisteenistuse seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupitsa puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klement.

Pealkiri ja §§ 1—5 võetakse vastu.

(§ 6.)

A. Tõllassepp (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Mulle paistab, et § 6 esitatud redaktsioonis võimaldab välisteenistusse astuva isiku majandusliku seisukorra kohta laiaulatuslikke seletusi ja isegi arusaamatusi, ja võibolla ehk ei ole see paragrahv ses mõttes ka küllalt selge. Edaspidi seaduse käsitamisel võivad ekslikud seletused ja tõlgitsemised Välisministrile kaastööliste leidmiseks asjatuid raskusi tekitada. Et seda ära hoida, teen ettepaneku, § 6 vastu võtta järgmises redaktsioonis, milles on üksikasjalikult ette nähtud majanduslikud raskused, millised võivad takistuseks olla välisteenistusse astumiseks:

§ 6. Ametisse võtta ei või neid, kes on sattunud majanduslikult säärasesse raskesse seisukorda, et nemad on jäänud maksuvõimetuks ja ei suuda täita oma ainelisi kohustusi.

Välisminister J. Lattik: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma olen selle paranduse vastu, sest ei saa niisugust olukorda olla, et võtame inimese ametisse ja ootame ära, kuni kohus ta maksuvõimetuks kuulutab. Kuidas saab inimese ametisse võtta, kelle mööbel üles kirjutatud, vekslid protestitud. Ma olen selle paranduse vastu.

Aruandja J. Klement (lõpusõna): Üldkomisjoni seisukohalt pean vaidlema selle paranduse vastu. Rkl. Tõllassepa paranduse järgi ei saaks võtta välisteenistusse isikuid, kes jäänud maksuvõimetuks, kuid maksuvõimetuks jäämine on tuntud juriidiline tärmin ja tähendab seda, et inimene peab olema kohtu poolt tunnustatud maksuvõimetuks. Seesugust olukorda üldkomisjon ei pooldanud välisteenistuse seaduses. Võib olla juhte, kus inimene sattunud raskustesse, tal on vekslid tasuda, mööbel on üles kirjutatud, aga ta ei ole kohtu poolt maksuvõimetuks tunnustatud. Seetõttu säärane isik võib välisteenistuses riiklikult kahjulik olla, ometi ei saaks teda muidu teenistusest vallandada, kui peab ootama, kuni ta kohtu poolt on maksuvõimetuks tunnustatud. § 6-ga on sisult seotud § 10. Viimase järgi võib raskustesse sattunud isiku välisteenistusest vallandada. Kujutame ette, et saadik on välismaal raskustesse sattunud, ja valitsus peab siis niikaua ootama, kuni ta kohtu poolt on maksuvõimetuks tunnustatud. See

olukord on minu arvates halb ja selle võiksid olla riiklikult rasked tagajärjed. Välisteenistus on üks õrnematest teenistustest, ja siin peavad olema ametis laitmatud isikud, kes isiklike majanduslike raskuste tõttu ei satuks välismaal igasuguste mõjude alla, mis neile ei luba teot seda nii, kuidas see riigi huvides tarvilik on. Neil põhjustel on üldkomisjon § 6 esitatud redaktsioonis sisse võtnud. Rkl. Tõllassepa parandus kitsendaks seda ja ei annaks neid tulemusi, mida soovitakse. Seepärast vaidlen rkl. Tõllassepa paranduse vastu.

A. Tõllassepa ettepanek lükatakse tagasi.

§§ 6—8 võetakse vastu.

Aruandja J. Klement (§ 9. puhul): Teen redaktsioonilise paranduse,

mis eemaldab paragrahvi viimase lõike neljandas reas pärast sõnu „määrata Välisministeeriumi käsutusse“ klambrites olev prantsusekeelne sõna „disponibilité“.

Säärase kustutuse on üldkomisjon teinud, kuid ümberkirjutamisel on see sisse jäänud. Mõiste on prantsusekeelse sõnata küllalt selge.

§ 9 võetakse vastu ühes redaktsioonilise parandusega.

(§ 10.)

A. Tõllassepp (rhv): Ei võiks vist midagi selle vastu olla, kui välisteenistusest vabanev ametnik, kes sattunud majanduslikult raskesse seisukorda, arvatakse ametnikkude reservi. Seepärast teen ettepaneku, võtta vastav parandus § 10., nõnda et § 10 kõlaks järgmiselt:

§ 10. Teenistusse määrav ülemus võib välisteenistuses seisvat riigiteenijat kohalt vabastada vastu viimase tahtmist ja arvata ametnikkude reservi, kui riigiteenija on sattunud majanduslikult säärasesse raskesse seisukorda, et tema ei suuda täita oma ainelisi kohustusi, mis temalt võtaks õiguse astuda riigiteenistusse välisteenistuse alal.

Välisminister J. Lattik: Selle paranduse vastu niisugusel kujul ma ei vaidle, arvan aga, et vaevast on kasulik, kui säärane ametnik reservi arvatakse, kes maksu jõuetusse sattunud.

Lugupeetud rahvasaadikud, tahaksin siin üht asjaolu konstateerida. Üldkomisjon asus seisukohale, et § 10. võib käsi-

tada neil kordadel, kui seda riigiteenistuse huvides vajalik on, kui on tegemist riigi prestiihiga ja auga. Vabariigi Valitsuse nimel võin ma teatada, et Vabariigi Valitsus on asunud samale seisukohale, et seda paragrahvi tuleb käsitada siis, kui on tõepoolest riigi prestiihiga ja auga tegemist, ja kui inimene sattunud säärasesse seisukorda, et teda seal kasutada ei saa.

L. Johanson (stp): § 1. on öeldud: „Välisteenistuses olevate riigiteenijate kohta maksavad kõik riigiteenistust korraldavate seaduste eeskirjad niivõrt, kui ei ole teisiti määratud käesoleva seadusega.“

Siit tuleb järeldada, et Riigiteenistuse seadus on kõikide kohta maksev. Riigiteenistuse seaduses on ette nähtud ühesugused õigused kõigi ametnikkude kohta, samuti ka see, kui pikaks ajaks nad reservi lähevad. Võtame § 10. mida määratakse?

Seal on öeldud, et ülemus võib otsustada reservimineku, aga võib ka mitte. § 1. järgi on igal ametnikul, kes vabastatakse, õigus reservi pääseda, aga parandus § 10. juurde teeb teistsuguse väljavõtte — võib arvata, aga võib ka arvamata jätta. (Vahel h ü ü e.) Sellelt seisukohalt ei ole see vastuvõetav. Sagedasti lastakse väga head ametnikud lahti, kes võiksid hästi teistele aladele üle minna, mis pärast siis neid ei arvata? Riigiteenistuse seaduse tingimused peaksid kõikide kohta ühtlaselt maksuma. Peale selle ei tohiks ülemusele anda õigust ühel korral nii ja teisel korral teisiti otsustada. Sõna „võib“ ütleb siin, et sel kujul seda eelnõu võtta ei tohiks.

Välisminister J. Lattik: Selles redaktsioonis, mille rkl. Tõllassepp esitas, on üks lause liigne. Mina arvan, et midagi katki ei ole, kui paragrahvi vastu võtaksime härra Tõllassepa poolt esitatud kujul: „Teenistusse määrav ülemus võib välisteenistuses seisvat riigiteenijat kohalt vabastada vastu viimase tahtmist ja arvata ametnikkude reservi, kui riigiteenija on sattunud majanduslikult säärasesse raskesse seisukorda, et tema ei suuda täita oma ainelisi kohustusi, mis temalt võtaks õiguse astuda riigiteenistusse välisteenistuse alal.“ (L. Johanson, stp: Aga kui kauaks, kas eluksajaks?)

Mis puutub reservi arvamisse, siis arvatakse reservi seal, kus koht kaotatakse. Kes aga tõeliselt vallandatakse, seda reservi ei arvata. (L. Johanson, stp: Kui kauaks?) Reservi aeg on ju seaduses ette nähtud. (K. Päts, põl: Senikaua, kui uuesti mobiliseeritakse.)

Aruandja J. K l e s m e n t (lõpusõna): See parandus üldkomisjonis kaalumisel ei olnud, ja seepärast ühineda sellega ei saa. Riigiteenistuse seaduse § 13. järgi määratakse ametnikud, kelle koht kaotatakse, uuele kohale, vaba koha puudusel viiakse aga ametnikkude reservi. Kui nüüd rkl. Tõllassepa ettepanek vastu võetakse, siis see looks üldisest korrast teistsuguse korra. Kui vabastatakse ametnik muil põhjusil, mitte koha kaotamise tagajärjel, siis riigiteenistuse seaduse järgi teda reservi ei määrata. Praegusel korral, kui vallandatakse välisteenistuses seisev riigiteenija sellepärast, et ta sattunud majanduslikult raskesse seisukorda, siis ei tähenda, et ametikoht kaotatakse, ametikoht jääb ikka alale. Riigiteenistuse seaduse järgi ei satuks niisugune ametnik reservi. Rkl. Tõllassepa ettepanekuga looksime suuremad soodustused ja teistsuguse korra riigiteenijatele välisteenistuse alal, kui teistele riigiteenijatele. (A. Tõllassepp, rhv: Härra aruandja, siin on vabastamisel ka teine kord. Meie siseriigis teenistusesolijaid ei vabastata neil põhjusil.) Ega ma selle vastu ei vaidle. Riigikogu, vastu võttes seda parandust, peaks teadlik olema, et tema sellega loob teistsuguse korra, kui teiste riigiteenijate juures.

Üldkomisjon seda parandust ei kaalunud, ja seepärast sellega ühineda ei saa.

A. Tõllassepa ettepanek lükatakse tagasi.

§ 10 võetakse vastu.

Koosolekut hakkab juhutama esimene abiesimees **M. Martna**.

Aruandja J. K l e s m e n t (§ 11. puhul): Selle paragrahvi kohta on üldkomisjon vastu võtnud teise redaktsiooni, mis sisult seesama. Pean ütleva, et selle eelnõu arutamine üldkomisjonis läks võrdlemisi kiires tempos, ja paljudamisel see paragrahv jäi silumata, kuna komisjon võttis selle paragrahvi vastu uues redaktsioonis, mille ma ette kannan:

§ 11. Välisteenistuses seisva riigiteenija surma korral saavad kadunu ülalpidamisel olnud perekonnaliikmed ja ülenevad sugulased kolme kuu jooksul palka edasi $\frac{2}{3}$ välisnormist, kui nad asuvad kadunu teenistuskohal välismaal, teistel asukoha tingimustel aga sisemaa vastava palgaastme järgi terve palga suuruses, ning sama aja jooksul korteriraha riiklikkude üürinormide

alusel, kui viimase ametikoha järgi kadunule kuulus tasuta teenistuskorter.

Sisult on see sama, mis varem, ainult uus redaktsioon.

§ 11 võetakse vastu uues redaktsioonis.

§ 12—15 võetakse vastu.

Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

9. Laevade kokkupõrgete seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. P u n g.

Juhataja: Ma kavatsen selle seaduseelnõu arutamisel ära jätta paragrahvide teksti ettekandmise. Selle vastu ei vaielda.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

10. Laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. P u n g.

Juhataja: Kavatsen käesoleva seaduseelnõu juures samuti ära jätta teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Koosolekut hakkab juhutama teine abiesimees **R. Penno**.

11. Tolliseadustiku §§ 90, 92—94 muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. P u n g.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

12. Maanteede seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Omavalitsuse komisjoni aruandja O. S u u r s ö ö t.

Arutamisel § 30.

Teedeminister A. J ü r m a n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahtsin peatuda eelmisel Riigikogu koosolekul rkl. Sikkar'i poolt ettetoodud mõtteavalduste juures. Nimelt katsus härra Sikkar selgitada, et praegune seadus ei täida neid ülesandeid teede ülevõtmise asjus, mida loodeti kätte saada teedeseadusega, eriti riigimetsade teedetegemise kohustuse alal. Riigimetsa-

de arvel ei ole teedetegemise kohustus nii suur, kui oleks tarvis.

Kui selle väite juures lähemalt peatume ja võrdleme arvudega, siis kujuneb seisukord järgmiseks. Riigimetsade maade kohta Põllutöoministeeriumist saadud viimaste ametlike andmete — 19. märtsist 1930 — põhjal tuleb kogusummas vähe üle 500.000 puhtakasurubla, mitte aga nii, nagu härra Sikkar tähendas — 700.000 puhtakasurubla. Nii tuleb 500 tuhat millegiga: 507, 510, lahkuminek oleneb sellest, kuidas puhtakasurublaid Saaremaal välja arvutada. Põllutöoministeeriumis ei ole Saaremaa kohta täpseid andmeid, vaid seal on välja arvatud riigimetsadelt võetava maksu alusel. Üle riigi oleks 507.647 puhtakasurubla. Kui selle summa aluseks võtame ja vaatame, kui suur on riigimetsade kohustus selle järgi ja kuidas määrati eelmise seaduse põhjal makse ühe puhtakasurubla kohta, siis selgub, et üks suurematest maksudest oli Tartu maakonna maks — 84 senti ühelt puhtakasurublalt. Läänemaal näiteks oli 50 senti, Viljandimaal — 53 j. n. e., nii et maksud olid mitmesugused. Kui jääksime kõige suurema kohustuse juurde ja võtaksime arvu, palju pidid kandma riigimetsad, siis 84 senti ühelt puhtakasurublalt teeks umbes 42 miljonit senti, õieti 42,6 miljonit senti. See oleks kõrgem arv. Kui võtame teise arvu — 50 senti ühelt puhtakasurublalt —, teeks see välja 25,3 miljonit senti. Nii et keskmine arv oleks pidanud olema 33,9 miljonit senti, mis riigimetsadele langeb Maanteede seaduse põhjal. Kuid meie oleme võtnud riigimetsade arvele rohkem. Meil on I klassi teid 3.000 kilomeetrit, mis oleksid tulnud käesoleva seaduse põhjal korras hoida, kuid meie oleme üle võtnud 5.000 kilomeetrit; tähendab 2.000 kilomeetrit rohkem. Keskmiselt tuleb korrashoiu kulu ühele kilomeetrile 28.000 senti. Kui peame korras 2.000 kilomeetrit, siis läheks see maksma 56 miljonit senti. Keskmiselt on rohkem üle 22 miljoni senti. Tähendab, oleme suurema kohustuse endale võtnud, kui seaduseelnõu ette nägi. Nii et etteheited oleksid alusetud.

Võtame teise arvestuse, mille rkl. Sikkar ette tõi. Tähendab kui kogu riigis on puhtakasurublasid 7 miljonit, sellest langeb riigimetsadele 507 tuhat, see tähendab 7,2%. Meil on kokku I, II ja III klassi teid 22 tuhat kilomeetrit. Kui võtame 7,2%, siis saaksime 1.584 km. Meie oleme aga 2.000 kilomeetrit teid üle võtnud, peale 3.000 km esimese klassi teede. Nii et härra Sikkar'i etteheited on alusetud. Härra

Sikkar'il jääks ainult ette heita seda, et meie rohkem teid oleme üle võtnud, et oleme rohkem teinud, kui tarvis oli, kui esialgsed kalkulatsioonid olid.

K. T o n k m a n (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahaksin lühidalt sõna võtta koonduse rühma Riigikogu liikmete väljaastumise puhul, kus nad ühel eelmisel Riigikogu koosolekul püüdsid niiviisi oma mõtteid väljendada, nagu oleks põllumeeste kogude rühm nende summade vastu olnud, mis teedekapitali heaks tulevad, ehk veel rohkem, nagu oleks põllumeeste kogude rühm sel korral, kui Maanteede seadus Riigikogus arutusel oli, tahtnud põllumehi teedemaksu alla panna. Kui rkl. Fuks'i kõne stenogrammi lugeda, siis vastab ta seda otsekoheselt rkl. Tupitsa vahelhüüdele. Niiugused etteheited põllumeeste kogude rühmale ei ole õiged.

Kogu aja, kui Maanteede seadus Riigikogus arutusel oli, kogu aja on põllumeeste kogude rühm sellele tähelepanu juhtinud ja näidanud, kuivõrt ebasünnis see on, kui põllumehed peavad naturaalkohustusena teid tegema. (M. J u h k a m, tõer: Kas nad nüüd on vabad?) Kas nad nüüd vabad on, see ei olene põllumeeste kogude rühmast, vaid seda küsige enne enestelt. Kui Maanteede seadus II Riigikogu ajal arutusel oli, ja kui põllumeeste kogude rühm kindlal sõnal näitas, et see seadus on puudulik ja ei too suurt paremust maanteede korrashoiusse, (K. B a a r s, tõer: Oh!) Riigikogu lükkas siis Maanteede seaduse tagasi. Kuulge härra Baars, kui Teid see küsimus huvitab, siis lugege maanteede seaduse eelnõu, mis II Riigikogule esitati, ja vaadake, kuipalju see seadus paremusi põllumeestele oleks toonud. Aga sel korral ei tahetud põllumeeste naturaalkohustusi kergendada, vaid öeldi, et alguses oli nõnda ja peab ka tulevikus nõnda olema. (K. B a a r s, tõer: Aga rahaküsimus?) Ma peatun ka rahaküsimuse juures. Riigikogu on pidanud paljudele miljonitele kriipsu tõmbama juhul, kus selleks otstarbeks leiti ometi raha. Iga seadus maksab raha. Kui vaatame eelmiste aastate riigi eelarvet ja neid summasid, mis riik on pidanud korstnasse kirjutama, ja kui võtame arvesse seda, mis põllupidajatele teede naturaalkohustus maksma läks, siis peab ütleva, et seisukord oli halb. Mina tuletan meelde ühe tähtsama riigitegelase arvamisi, kes riigi majandusenõukogu koosolekul ütles, et riigi- ja rahvamajandus saab vähemalt 1½ miljardit seega kahju, et meie maanteed ei ole korras. Vastastel oli raske vaielda

selle tegelase arvamiste vastu. Et olukord tõesti niisugune oli, sellest mindi vaikides mööda, seepärast et talupoeg oli see ori, kes pidi riiki teenima. Nüüd tehakse etteheiteid, et põllumeeste rühmast tulevat see pahe, et maanteed ei olevat korda seatud. (J. Fuks, as: Kes on etteheiteid teinud?) Seda lugege, härra Fuks, oma stenogrammist, mina ei hakka Teile kordama. Veel rohkem, et teed on halvemaks läinud, kuid pean tähendama, mitte seepärast, et põllumehed oleksid naturaalkohustusi halvemini täitnud, vaid seepärast, et liikumine maanteedel on läinud suuremaks. (K. Baars, tões: Ärge oma häälele liiga tehke!) Mina ei tule Teile käest häält laenama. (Vahelhüüe.) Ärge siis ennast vaevake ja ärge hoolitsege minu eest.

Maanteede olukord on äärmiselt halb. Näiteks, mis läinud kevadel Monte Carlosse autode võidusõidul välismaalased ütlesid, et niisuguseid teid ei ole kuskil olnud ega nähtud, kui Eestis. (M. Juhkam, tões: Aasia teed!) Aasia teed! Härra Juhkam, ma arvan, kui otsima hakkame, siis leiame ka Teile kõnesid selle kohta, mis Teile kõnelesite II ja III Riigikogus ja ka komisjonis, et maanteed peab hall talumees tegema. (M. Juhkam, tões: Ärge sellega tulge, siis alles hakkame kõnelema!) Hakkame kõnelema! (M. Juhkam, tões: Ma tegin ettepaneku § 21. kohta.) Mida see § 21 ütleb? (M. Juhkam, tões: Raha!) Aga kas Aasia teed lähevad rahata teiseks? Neid Aasia maanteed on seni põllumehed teinud, ja neist Aasia teist ei saa midu lahti, kui Riigikogu rühmad peavad oma meelt muutma.

Kui koonduse ridades otsitakse, kus ja kuidas teedekapital vähenenud, siis juhiksin Teile tähelepanu Majanduseministeeriumi ametnikkude ettepanekutele, mis nad tegid Riigikogu komisjonis. Sellest annavad kõige parema tunnistuse alamkomisjoni protokollid. Nimelt rahaasjanduse komisjoni maanteede seaduse alamkomisjoni koosolekul on Majanduseministeeriumi ametniku Kristjani arvamine protokolleeritud järgmiselt: „Kristjan arvab, et kui tahetakse eluasemekohti maksust vabastada, siis tuleks see küsimus lahendada § 30. esimeses lõikes. Kui välja arvata hooned kuni 35 puhtakasurublani, siis kõik väikesed eluasemekohad teedemaksu alla ei kuulu.

Üldiselt ei tohiks uute maksude sisseadmisel neid kõrgeks ajada. Vaeses Eestis on igasugune uus maks raske tasuda, eriti veel, kui see kõrge. On karta, et maomavalitsused saavad maksu kasutama

maksimumi piires.“ See näitab, et Majanduseministeerium on maksu alandamise mõtte algataja olnud, aga mitte Teedeministeerium. Ärge tuldagu põllumehi süüdistama, nagu ei pooldaks nad neid makse, mis teedekapitali heaks tulevad.

Edasi leiab härra Kristjan, et kolmekordse kinnisvara maksu norm tööstuse-ettevõtete ja põllumajanduse maade kohta on kõrge. (Vahelhüüe.) Valitsus esitas muutmise, siis ärge tulge ühe valitsuse liikme käest küsima, kuidas on lugu Maanteede seaduses kapitalide vähendamisega. Aruandja rkl. Suursööt vaidles kaubanduslikkude ettevõtete kinnisvarade hindamise maksust vabastamise vastu.

Edasi võetakse ettepanek alamkomisjoni poolt vastu, et tulevad vabastada need eluhooned, mis hinnatud kuni 35 puhtakasurublani, teedekohustuse maksust. (Vahelhüüe.) Olge lahked, vaadake, kelle ettepanek see on. Mina loen protokollist, et algatus on tulnud Majanduseministeeriumi ametnikult Kristjanilt, kuid protokollis ei ole öeldud, kes on ettepaneku teinud. (J. Sikkari, as vahelhüüe.) Ma loen selle veel kord ette: „üldiselt tahetakse uute maksude sisseadmisel neid kõrgeks ajada.“ Tulge nüüd ja öelge, et meie ridadest on need ettepanekud tulnud. (J. Sikkari, as vahelhüüe.) Aga meie ridadest ärge tulge seda otsima.

Edasi kõneles härra Sikkar, et riigimetsad maksavad vähe teedekapitali heaks makse. Küsiti Teedeministri, miks riigimetsad teedekapitali makse nii vähe maksavad, mille kohta Teedeminister praegu vastas. See küsimus oleks tulnud esitada Majanduseministrile ja küsida, miks riigikassa nii vähe raha annab. (J. Sikkar, as: Raha on antud, härra Tonkman.) Aga riigimetsa teed on ka võetud teedekapitali arvele. (J. Sikkari, as vahelhüüe.) Miks Teile ärritute, härra Sikkar, mina kuulasin Teid hulk aega rahulikult. Teedeminister ei saa ühtki penni riigimetsade maksu pealt maha jätta ega juurde panna, vaid Majanduseminister on see, kes ütleb, kuipalju raha maanteedele antakse ja anda saab. (J. Sikkar, as: Härra Tonkman, lugege seadust.) Olen seadust lugenud ja soovitan ka Teile, et Teile seda loeksite.

Meie rühm tervitab heameelega, kui leitakse võimalikuks riigimetsade arvel maanteede kapitali suurendada, sest see läheb maanteede kordaseadmiseks. Meil selle vastu midagi ei ole. Aga selle riigimetsaga on väga imelik lugu, seda peaksid koonduse härrad kõige paremini teadma, kuipalju meil metsi on, ja kuipalju nad

kaasa aidanud ja metsi hävitanud. (Vahelhüüe.) Lugu on niisugune, et kändud ei ole enam mets. Kui mets on maha võetud, siis on känduread järele jäänud. (J. Fuks'i, as vahelhüüe.) Härra Fuks, Teie tõmmasite oma saaremetsta maha ja arvate selle järgi. (Vahelhüüe.) Näete, missugune arusaamatus praegu teie ridades valitseb. Enne mets maha ja pärast kändudele maksud takka otsa.

Ma ütlen, põllumeeste kogude rühm küll sellele kade ei ole, kui leitakse, et riigikassa võib rohkem maksta riigimetsalt, aga teiselt poolt on teada, et metsatulu iga aastaga väheneb, ja metsadest ainult nimi järele jääb, aga metsa ennast tegelikult enam ei ole. (Vahelhüüe.) Kuulge, härra Sikkar ja härra Fuks, ma ei taha teile siin midagi rohkem öelda, kui juhiksin härra Sikkar'i tähelepanu sellele asjaloole, mida tema ise oma suuga tunnustas riigi metsatööstuse nõukogu koosolekul. Tutletage meelde need sõnad, siis on teil küsimus küllalt selge, ja siis öelge seda edasi oma kaaslastele. (Vahelhüüe.) Ma soovitaksin teile järgmist: Poodu majas ei räägita nõõrist. (Vahelhüüe.) Mis metsadesse puutub, sellel alal teie küll puhtad ei ole. (Vahelhüüe.) Seal ei ole midagi. (J. Teemant, põl: Kändud on ikkagi olemas.) Härra Fuks on kändud ka üles võtnud, ta ütles seda ise, puhta töö on teinud.

Mis puutub küsimusse, mis teede alal tehtud ja mis tegemata jäänud, siis ei saa koonduse read iseendast kuidagi kiitvalt kõnelda. Kahe aasta eest võeti vastu Maanteede seadus. Koonduse ridadest olev tolleaegne teedeminister kõneles, et võib ainult tuhat km esimese klassi teid riigi arvel ära teha. (Kaitseminister O. Kõster: Lugege ettepanekut Vabariigi Valitsuselt.) Ma lugesin lehtedest, kuidas tolleaegne teedeminister informatsiooni andis, et suudab seaduses lubatud rahaga ainult 1.000 km esimese klassi teid üle võtta, kuna teistest teedest ei olnud üldse jutugi. Arvasite muidugi, et taluperemees on orjanud ja naturaalkohustuse täitnud, tehku seda edasi.

Kui vaatame aga praegust olukorda, siis näeme, et on juba 5.000 km teid üle võetud, 3.600 esimese klassi teid ja 1.500 — teise klassi teid. (J. Fuks, as: Kruusa kästakse pool normi peale panna.) Kuipalju sinna kruusa pannakse, seda ma ei tea, kuid tean vaid üht, et teede olukord on paranenud ja iga päev märksa paraneb. (A. Laur, as: Loomulik, selleks on raha nüüd.) Peab üttelema, et praegu on teede

alal rohkem ära tehtud selle rahaga, kui esialgu arvati.

Mis puutub sellesse, kuidas üksikutes maakondades maanteid tehakse, siis peab küll üttelema, et siin on suured vahed olemas, kuidas üks või teine maakond teedekapitali arvel maanteid korras hoiab. Käesolev seadus annab Teedeministriumile suuremaid õigusi, kuid sellele väieldi rahaasjanduse komisjonis koonduse ridadest ägedasti vastu. Öeldi, et see ei ole õige, kui maakonnaavalitsuste võimu tahetakse piirata ja keskvalitsusele suuremad õigused anda. Ma sõitsin 1. mail autoga Tallinnast Pärnu. Oli huvitav vaadata, kuidas maakondade vahel suured vahed olid. Ühes maakonnas on tee hea ja ilus, et rõõm vaadata, aga sealsamas sattusid teise maakonna maanteedele, nagu mingisse kaevikusse. (M. Laarmann, põl: Küsi härra Juhkamilt, kuidas Järvemaal lugu on? — Keskeht: Kus maakonnas?) Maakond ei ole tähtis, kui teid huvitab, olge lahke, sõitke Pärnu, minge vaadake. Tuli ette, et ei pääsenud kuidagi autoga läbi, oli ainult suur rööbaste risu, ja pidi ettevaatlikult sõitma. Sõitsime teise maakonna piiri, tee oli jälle ilus ja hea. Aga ometi teame, et maanteede korrashoiuks riigi poolt maakondadele ühesugused summad on antud. Arvan õiguse olema tähelepanu juhtida sellele, et siin asi korras ei ole. (O. Gustavson, stp: Mis maakonnas, võiksite nimetada.) Kas see Teid kangesti huvitab? (K. Baars, töer: Tuleb maavalitsuselt ära võtta.) Teedeministriumil peab võim selleks olema, et võiks maakonnaavalitsusi sundida teid hästi korras hoidma, sest raha tuleb riigikassast. Kuid koonduseread on selle vastu ja ütlevad, kus sa sellega lähed, et maakonnaavalitsuselt võim ära võetakse. (J. Sikkar, as: Teedeministriumis asi läheb hullemaks, kui võim läheb ära maavalitsuste käest.) Aga maavalitsustes on ta niikuinii juba hull, ei saa seal enam hullemaks minna, siis ei pääse maanteedel enam edasi.

Selgub, et koonduseread ei või kuidagi viisi teede korrashoiu üle kiidelda ja selle üle, et nemad need kutsutud ja seatud oleksid, kes välja astuvad põllumeeste huvide kaitseks ja teede olukorra parandamiseks. Teie ei ole kaasa aidanud, et see halb olukord oleks paranenud. (J. Sikkar, as: Teie olete rääkinud, et nemad räägivad mingit juttu, aga missugust, seda ei ole Teie öelnud.) Mis juttu? (J. Sikkar, as: Ei üttele.)

Üldiselt võib praegu rahuldusetundega

vaadata, kuivõrt edukalt maanteede parandus edeneb. Kui selles sihis edasi töötatakse, ja kui rohkem võimu antakse Teedeministeeriumile omaavalitsuste üle kontrolli pidada, siis võib julgesti loota, et lähemal aastatel meie maanteede olukord märksa paraneb.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: On tehtud ettepanek, koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

